

MAGYAR FOGLYOK A GULAG ÉS A GUPVI TÁBORVILÁGÁBAN

Óravázlatok és segédletek az általános iskolák 8. évfolyamos tanulói számára

Szerzők: Binder Mátyás, Erdei Erika, Gönczöl Enikő

Szerkesztő: Gönczöl Enikő

2017

TARTALOM

Kényszermunkán a Szovjetunióban.....	3
Hadifogolysorsok a Szovjetunióban.....	16
Egy magyar asszony a GULAG-on	29
Kolima rabszolgái	58

1. Óra címe, témája: Kényszermunkán a Szovjetunióban
2. Iskolatípus, évfolyam: általános iskola, 8. évfolyam
3. Foglalkozás típusa: tantermi tanóra
4. Előző történelemórai tananyag témái: A Szovjetunió gazdasága és részvétele a második világháborúban. Esetleg Magyarország felszabadítása.
5. Szükséges-e előkészítés, speciális előzetes ismeret? Igen A tanulói segédleteket meg kell szerkeszteni és megfelelő példányszámban ki kell nyomtatni.
6. Kiemelten fejleszteni szándékozott kompetenciák: Hallott és írott szöveg megértése, információkezelés, történeti és logikai összefüggések felismerése, tájékozódás az időben, együttműködés.
7. Ráhangolás, célkitűzés módszere, tartalma, instrukciók: Az óra fő témája a Szovjetunió történetéhez kapcsolódik, de konkrét magyar élethelyzetek megidézése indítja és zárja a feldolgozást – segítve a két térség sorsa közötti szoros kapcsolat megértését. Az óra középpontjában a kényszermunka gazdasági szerepének vizsgálata áll.
8. Reflexió, értékelés módszere, tartalma: Az órai megoldásokat a tanár szóban értékeli. A házi feladat megoldásait a gyerekek közösen mérlegelik.
9. Mellékletek vannak? Igen Interneten elérhető hangfájl. Prezentációba rendezett, kivetíthető képek. A leírás alapján elkészíthető tanulói segédletek. Háttér információk a tanár számára.
10. Az óravázlat szerzője: Gönczöl Enikő

Az óra menete	Tevékenység, módszer	Szemléltetés, eszközök	Idő
Ráhangolás			
Az osztály közösen meghallgat egy 2,5 perces interjúrészletet, amely arról szól, hogy valaki hogyan került a málenkij robotra menők csoportjába. Tanári irányítással rekonstruálják, hogy mit hallottak: kik beszélnek a felvételen, pontosan mi történt, kiket gyűjtöttek össze és miért, mi lett a sorsuk aztán stb.	hangfelvétel meghallgatása, irányított beszélgetés, a hallottak közös rekonstruálása	M 1: hangfelvétel linkje, hang lejátszásra alkalmas számítógép, internetkapcsolat vagy pendrive-ra letöltött hangfájl	5'
Új ismeretek közvetítése			
<i>A szovjet táborrendszer</i> A tanár elmondja, hogy a Szovjetunióban nagyon sok olyan tábor, illetve térség volt, ahová azért küldték vagy vitték az embereket büntetésből, hogy ingyenmunkát végezzenek az állam számára. Kivetít egy diagramot, amely azt mutatja, hogy 1940-ben hogyan oszlottak meg a rabok a nekik tulajdonított bűnök szerint. Az osztály tanári irányítással közösen értelmezi az egyes kategóriákat. A tanulók azután egy kivetített térkép segítségével érzékelik, hogy a táborok az ország egész területén megtalálhatók voltak. Megállapítják, hogy az európai térségben nagyobb volt a sűrűségük. A tanár elmondja, hogy ezek jó része a háború idején, illetve azt követően jött létre. Többségükben oda kerültek a hadifoglyok és a Magyarországról elhurcolt civilek is. Ezután megnéznék néhány kivetített képet az egykori táborlakók által végzett munkákról. Közösen	képek vetítése, tanári magyarázat, térképvázlat közös értelmezése, információk leolvasása képekről	projektor, M 2: kivetíthető diagram M 3: kivetíthető térkép M 4: kivetíthető képsorozat a tábori munkákról	10'

Az óra menete	Tevékenység, módszer	Szemléltetés, eszközök	Idő
megállapításokat fogalmaznak meg a képek alapján a körülményekre és a munkavégzés módjára vonatkozóan.			
<i>A kényszermunka szerepe a szovjet gazdaságban</i> A gyerekek öt csoportot alkotnak. Mindegyik csoport kap egy sorozat cédulát, amelyeken a szovjetunióbeli kényszermunka egyes korszakaihoz kapcsolódó fontos jellemzők olvashatók, valamint egy olyan munkalapot, amely az ország történetének egy-egy korszakát azonosítja: 1918–27, 1928–33, 1934–38, 1939–45, 1945–53. A cédulák átolvasása után a tanulók kiválasztják azokat, amelyek az ő munkalapjukon szereplő korszakhoz kapcsolhatók, és felragasztják ezeket a lapjukra. Az elkészült lapokat egy képzeletbeli idővonal mentén kiteszik a táblára, s a szóvivők – történeti sorrendben haladva – ismertetik a megoldásaikat. A tanár szükség szerint javítja az elhangzó válaszokat. Az osztály tanári irányítással kiemeli a legfontosabb logikai kapcsolatokat a kényszermunka jellemzői és a gazdaság szükségletei között. A tanár kiegészíti a történetet néhány előzmény, illetve a későbbi időszakra utaló információ megosztásával.	csoportmunka: nagy történeti korszakok és néhány jellemzőjük egymáshoz rendelése, irányított közös beszélgetés, tanári magyarázat	M 5: cédulasorozat öt példányban, 5 db borítékban M 6: ötféle csoportos munkalap papírragasztó gyurmaragasztó M 8: tanári segédlet	20'
<i>A kényszermunka gazdasági előnyei és hátrányai</i> A tanulók saját csoportjaikban ötleteket gyűjtenek arra vonatkozóan, hogy milyen előnyökkel és milyen hátrányokkal járhatott a kényszermunka	kiscsoportos ötletbörze, érvek közös mérlegelése	papír, írószer, tábla M 8: tanári segédlet	5'

Az óra menete	Tevékenység, módszer	Szemléltetés, eszközök	Idő
alkalmazása a szovjet gazdaság számára. A szóvivők váltott megszólalásával, egyesével elhangzó érvek alapján a tanár két oszlopba írva rögzíti a táblán az előnyöket, illetve a hátrányokat. Ezt követően tanári irányítással értelmezik, hogy melyik érv milyen súlyú lehetett a maga korában.			
Lezárás			
A tanár grafikont vetít ki, amelyről leolvasható, hogy egyes időszakokban kb. mennyi volt a szovjet táborvilágban dolgozó rabok száma. Elmondja azt is, hogy a létszámokra vonatkozó adatok nagyon pontatlanok, mert ezekről kevés hiteles dokumentum áll rendelkezésre, de a nagyságrendek azért ezek. Megállapítják, hogy az összlétszám a háborút követő években volt a legmagasabb. Rögzítik, hogy ezek a számok azt a több mint 600 ezer magyart is magukban foglalják, akik közül kb. 200 ezren soha nem tértek haza.	vetítés és tanári magyarázat	projektor M 7: kivetíthető grafikon	4'
<i>Házi feladat: Miért hallgattak?</i> A tanár elmondja, hogy néhány évnyi rabság és kényszermunka után kb. 400 ezer ember tért vissza Magyarországra. Itthon megtiltották nekik, hogy beszéljenek a tábori élményeikről. A tanulók feladata az, hogy elképzeljék és pár mondatos monológ formájában leírják, mi hangozhatott el a hatalom képviselőinek szájából, amivel el tudták érni egy ekkora embertömeg évtizedeken át tartó hallgatását.	önálló írásbeli munka: fantáziagyakorlat		1'

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet: Interjú hangfelvételének részlete, amit a tanár az alábbi honlap segítségével tud bemutatni:

http://oktatolapok.mnl.gov.hu/magyarok_a_gulag_es_a_gupvi_taboraiban/tartalom/hanganyagok

A javasolt interjú: Z. J. (Zebegény) a deportálásról. Az interjút Ritter György készítette. (2013. október 4.)

2. sz. melléklet: Prezentációba illesztett, kivetíthető diagram arról, hogy milyen bűnök miatt kerültek munkatáborba az elítéltek (1940):

http://tte.hu/wp-content/uploads/2017/05/Gulag_GE_segedlet_vegl.ppsx

2. dia

3. sz. melléklet: Prezentációba illesztett, kivetíthető térképvázlat a szovjet munkatáborok elhelyezkedéséről.

http://tte.hu/wp-content/uploads/2017/05/Gulag_GE_segedlet_vegl.ppsx

3. dia

4. sz. melléklet: Prezentációba illesztett, kivetíthető képsorozat a táborok lakói által végzett munkákról.

http://tte.hu/wp-content/uploads/2017/05/Gulag_GE_segedlet_vegl.ppsx

4-16. dia

5. sz. melléklet: A csoportmunkához kapcsolódó cédulák

Az információkat ki kell nyomtatni öt példányban. Minden lapot csíkokra kell vágni, és a cédulákat össze kell keverni. Az egyes sorozatokat (a feladat megoldását jelentő évszámok nélkül!) érdemes minden csoport számára egy-egy borítékba helyezni. A cédulák tartalma:

1918–1927	1928–1933
A táborok felállításának fő célja kezdetben a rabok munka általi nevelése volt.	1928-tól törvény írta elő, hogy aki három évnél hosszabb idejű büntetést kap, az köteles ezt a lakóhelyétől távol letölteni.
Az első javító-nevelő munkatáborokat kiürített kolostorokban hozták létre.	Az első ötéves tervben célul kitűzött nagy építkezések megvalósításához nagyon sok munkásra volt szükség.
1919-ben rendelet írta elő, hogy minden kormányzóság területén ki kell alakítani egy legalább 300 rab befogadására alkalmas tábort.	Az 1930-as évek elejére a kényszermunka lett a leginkább elterjedt büntetési forma. Ekkor már az összes elítélt 58%-a ez a büntetést kapta.
A Szovjetunió megalakulásának évében a kiszabható szabadságvesztés maximális időtartamát ötről tíz évre emelték.	Az első ötéves terv során elkészült fehér-tengeri csatorna építésén 300 ezer rab dolgozott. A munka során kb. 50 ezer ember halt meg.
1923-ban már 119 ezer elítélt végzett kényszermunkát az ország 597 helyszínén.	A kényszermunka a mezőgazdaságban is elterjedt. 1925 és 32 között nyolcszorosára nőtt a rabokkal működő gazdaságok száma.

1934–1938	1939–1945
A táborok száma olyan gyorsan nőtt, hogy irányításukra 1934-ben létre kellett hozni egy központi hivatalt. Ennek rövidített neve volt a GULAG.	A német támadás után az Uráltól nyugatra fekvő táborokat áttelepítették a hegység keleti oldalára. 750 ezer rabot menekítettek át így a hátszágba.
A második ötéves terv céljainak eléréséhez még több munkásra volt szükség, mint korábban.	A háború idején fő feladattá a hadiszállítást szolgáló utak és vasútvonalak építése, repülőgépek, harckocsik és lőszer gyártása vált.
Az 1930-as évek végére már feledésbe merült a táborok eredeti célja, a javító-nevelő munka. A lényeg a termelés növelése lett.	Kényszmunkával állítottak elő 67 millió méternyi szövetet, amelyből aztán 22 millió egyenruha készült a harcoló katonák számára.
A második ötéves terv idején a kényszmunka a gazdaság minden területén általánossá vált.	A háború idején több mint 1 millió rab lépett be a Vörös Hadseregbe. Az ő munkaerejüket az elfoglalt területekről elhurcolt emberekével pótolták.
Az ingyen munkára kényszerített rabok száma 1934 és 1938 között több, mint háromszorosára, 510 ezerről 1 881 ezerre nőtt.	Rögtön a háború kezdetén felállították egy új hivatalt, a hadifoglyok és kitelepítettek táborainak igazgatására. Ennek rövidített neve volt a GUPVI.

1945–1953	
A Szovjetunió nagyon sok embert vesztett a háborúban. Ezért hiányzott a munkaerő az újjáépítéshez.	1949 után megkezdődött a rabok szabadon bocsátása, ami Sztálin halálát követően felgyorsult.
A Vörös Hadsereg által elfoglalt területekről tömegesen gyűjtöttek embereket és szállították őket a szovjet munkatáborokba.	1953-ban megszűnt a táborrendszert irányító központi szervezet, de a táborok közül sok továbbra is fennmaradt.
Az újjáépítésben alkalmazott kényszermunkások száma 1948-ban már túllépte a 2 milliós határt.	

6. sz. melléklet: A csoportos feladathoz tartozó munkalapok

A gyakorlathoz 5 db egyszerű A/4-es lapot kell előkészíteni, aminek a tetejére az alábbi évszám párok valamelyike van felírva:

1918–1927, 1928–1933, 1934–1938, 1939–1945, 1945–1953.

Megoldókulcs a csoportmunka értékeléséhez

A feladat helyes megoldását az 5. sz. melléklet táblázata mutatja.

7. sz. melléklet: Prezentációba illesztett, kivetíthető grafikon a szovjet táborrendszerben élő foglyok létszámának alakulásáról 1930 és 1953

között http://tte.hu/wp-content/uploads/2017/05/Gulag_GE_segedlet_vegl.ppsx

17. dia.

8. sz. melléklet: Háttér információk a tanár számára

Fogalomtisztázás

A GULAG elnevezés szűkebb értelemben a Belügyi Népbiztosság (NKVD) fennhatósága alá tartozó javító munkatáborok és telepek működését irányító főigazgatóságot jelöli. Ez az irányító szervezet 1934 és 1953 között működött. A fogalmat azonban tágabb értelemben az egész Szovjetuniót behálózó javító-nevelő munkatáborok, telepek és mezőgazdasági kolóniák, valamint a körülöttük kialakult, száműzöttek és szabad munkások által lakott települések közös megnevezéseként is használják.

A GULAG mint szervezet komplex állami rendszer volt, amely a következő célokkal jött létre:

- a társadalomra veszélyesnek ítélt rendbontók és ellenforradalmi elemek elkülönítése a többségtől,
- a társadalmi kártevők átnevelése a szocialista építőmunka által,
- termelőmunka végzése az ország számára – évente meghatározott gazdasági tervek alapján,
- az elítéltek börtönökben való költséges és improduktív őrzésének kiváltása egy gazdaságilag önfenntartó, illetve jövedelmet termelő formával.

A GULAG táborai lényegileg különböztek a náci koncentrációs táboroktól:

- Nem csoportjellemzőik, hanem egyéni ítéletek alapján kerültek oda a rabok.
- Bár sokan vesztették életüket, a megsemmisítés mégsem volt cél – sőt, az őrsemélyzet felelős volt a rabok életének megőrzéséért.
- A rabság határozott időre szólt, s remény és lehetőség is volt a szabadulásra.
- A kényszermunka valóban a táborok fő céljai közé tartozott.

GUPVI mozaikszó a Hadifogoly- és Internálótáborok Igazgatóságát jelölte, amit 1939-ben, néhány nappal a Lengyelország elleni inváziót követően állítottak fel. A rendszer kialakításának időpontja jelzi, hogy a szovjet vezetés kezdettől fogva nem kívánt különbséget tenni a hadifoglyok és a civilek között, s fő szempontja az volt, hogy munkaerőt szerezzen saját gazdasága számára. Ez a táborrendszer összesen kb. 340 főtáborból és 4000 melléktáborból állt. A GUPVI-táborokban 1–10 évnyi kényszermunka várt a deportáltakra.

Az egymással szorosan együttműködő, kétféle rendszer táborai között voltak fontos különbségek, de hasonlóságok is.

GULAG	GUPVI
A táborokba egyedi ítéletek alapján kerültek a rabok.	Az egyén nem volt fontos. Hadifogolyként vagy etnikai csoporthoz tartozó, elhurcolt civilként kerültek a rabok a táborokba.
A munka megnevezett célja az érintettek átnevelése volt.	A munka megnevezett célja a jóvátétel és a háború utáni helyreállítás volt.
A táborok nagyobb része végül az Uráltól keletre helyezkedett el.	A táborok nagyobb része végül az Uráltól nyugatra helyezkedett el.
Mindkét tábortípus lényege az ingyenmunkára kényszeríthető embertömeg biztosítása volt – különféle állami célok elérése érdekében. S hasonló volt az élet- és a munkakörülmények is.	

Néhány kiegészítő gondolat a kényszermunka témaköréhez

Börtönlakókat először Pétervár építésénél vezényelték ki kényszermunkára a 18. század elején. Ezt követően számos kikötő és erőd építésében vettek részt, illetve dolgoztatták őket az Urál hegység ezüst- és aranybányáiban is. 1860-ban jött létre az első mezőgazdasági kényszermunkatelep, 1863-ban pedig a hírhedt Szahalin-szigeti munkatábor, amely sok szempontból mintául szolgált a későbbi GULAG-táborok számára.

A kényszermunka új formáját jelentette a 20. század fordulójától kezdve a börtönbüntetéssel sújtott rabok tömeges áttelepítése és alkalmazása egy-egy nagyobb építkezésnél. Ennek mögöttes gondolata az volt, hogy a szabadok pénzzel, a rabok pedig munkával adóznak az államnak. E típus első nagyléptékű megvalósulása az Amur menti vasútépítés volt az 1890-es években, ahol 4000 rab dolgozott. De rabokat alkalmaztak az Amur menti országutak építésénél, kőfejtőkben, szénbányákban és fakitermelésnél is.

Gazdasági szempontból azonban a kényszermunka nem volt jelentős az 1917-es forradalom előtt.

1918 után jelent meg az a törekvés, hogy bizonyos bűnök esetén a büntetés részeként kényszermunkát is előírjanak a rabok számára – azt várva, hogy a társadalom rossz tagjai megjavuljanak a munka által. 1919-ben megszervezték a Javító-nevelő Munkaügyi Hivatalt, amely a kényszermunkára ítélték nyilvántartásáról gondoskodott. A hivatalos felfogás szerint az elítéltek ekkor nem büntetés, hanem nevelés alatt álltak.

1953-ban hivatalosan megszűnt a GULAG. De a táborok közül sok továbbra is fennmaradt, mert a távol-keleti és a sarkkörön túli lágerek munkáját nem tudta szabad munkásokéval pótolni az állam. Oda senki nem jelentkezett. Az ilyen helyeken dolgozó javító-nevelő kolóniák kényszermunkás rabjainak a száma 1961 és 1985 között stabilan 1 millió körül mozgott. Ebbe a típusba tartoztak például a kolimai térség aranybányái.

Támpontok a kényszermunka gazdasági előnyeinek és hátrányainak mérlegeléséhez

Okok, amiért a szovjet állam szívesen támaszkodott a rabok munkaerejére:

- Ez a forma nem igényelt komoly befektetést és tőkekoncentrációt, sőt helyettesítette azt. A rabok munkaereje pótolta a gépesítést.
- A kényszermunka sokkal olcsóbb volt, mintha szabad munkavállalókat alkalmaztak volna. 1933-ban egy rab ellátása kb. évi 500 rubeljébe került az államnak. Egy gyári munkás évi átlagbére ugyanekkor 1946 rubel volt. A háborút közvetlenül megelőző években a különbség tovább nőtt: a munkabérek 174%-kal nőttek, a rabokra fordított kiadások viszont csak 90%-kal. A rabok esetében – az élelem, a minimális ruházat és a táborok fenntartási költsége mellett – egy sor egyéb kiadást (fizetés, szakszerű orvosi ellátás, iskoláztatás, munkavédelem stb.) megtakarított az állam.
- Az egy helyszínen bőségesen rendelkezésre álló munkaerő tevékenysége könnyen megszervezhető volt.
- A rabokat az ország legmestohább vidékein is be lehetett vetni. Olyan helyeken, ahová semmi áron sem lehetett szabad munkásokat toborozni. Az ország peremvidékének meghódítása, a gazdasági vérkeringésbe való bekapcsolása, ami jórészt az első ötéves terv idején következett be, sokkal költségesebb és nehezebb lett volna kényszermunka nélkül.
- A kényszermunka intézménye egyben a terror eszköze is volt. El tudta rettenteni a szabad világban élőket az ellenszegüléstől.

A kényszermunka egyértelmű korlátai voltak ugyanakkor a következők:

- A termelékenység szintje meglehetősen alacsony volt.
- Nagyonbártsz csak olyan munkát lehetett így végezni, amely nem igényelt különösebb szakképzettséget s amelyhez elég volt a fizikai erő.
- Ahol szakszerűségre is szükség lett volna, ott az eredmény gyakran nagyon rossznak bizonyult (pl. a fehér-tengeri csatorna építésénél).
- Jó minőségű munkát kényszer hatására nem lehetett elérni.

Felhasznált források:

A GULAG foglyainak hozzájárulása a nagy honvédő háborúhoz. Az *Eszmélet* című folyóirat 2000. április 1-jén megjelent szerkesztőségi cikkében közreadott NKVD-dokumentum V. A. Pronyko bevezetőjével (Letöltés: 2017. 04. 05.)

http://eszmelet.hu/nkvd_-a-gulag-foglyainak-hozzajarulasa-a-nagy-honvedo-haborub/

V. P. Buldakov: A GULAG jelenség. Az *Eszmélet* című folyóirat 2000. április 1-jén megjelent számának online változatában

http://eszmelet.hu/v-_p-_buldakov-a-gulag-jelenseg/ (Letöltés: 2017. 04. 05.)

Czech Zoltán: A GULAG mint gazdasági jelenség. *Eszmélet*, online változat, 1995. január 1. (Letöltés: 2017. 04. 05.)

http://eszmelet.hu/czeh_zoltan-a-gulag-mint-gazdasagi-jelenseg/

Magyarok a GULAG- és a GUPVI-táborokban. Magyar Nemzeti Levéltár Archívum

http://oktatolapok.mnl.gov.hu/magyarok_a_gulag_es_a_gupvi_taboraiban/tartalom/tanulmanyok

Stark Tamás: Malenki robot – Magyarok a szovjet táborvilágban (Letöltés: 2017. 04. 01.)

http://kmf.uz.ua/mr/5_stark.html

1. Óra címe, témája: Hadifogolysorsok a Szovjetunióban
2. Iskolatípus, évfolyam: általános iskola, 8. évfolyam
3. Foglalkozás típusa: tantermi tanóra
4. Előző történelemórai tananyag témája: A második világháború történetének tanév eleji ismételése
5. Szükséges-e előkészítés, speciális előzetes ismeret? Igen A feladatkártyákat, a szövegeket és a feladatlapokat ki kell nyomtatni.
6. Kiemelten fejleszteni szándékozott kompetenciák: Szövegértés, fogalmi gondolkodás, matematikai kompetencia.
7. Ráhangolás, célkitűzés módszere, tartalma, instrukciók: Az óra célja részben a korábban tanultak (a Szovjetunió a két háború közötti időszakban) felelevenítése, majd elhelyezése a második világháború utáni évek magyar és egyetemes történeti kontextusában. Emellett fontos a kritikai gondolkodáshoz szükséges történeti fogalmak értő alkalmazásának támogatása és bizonyos szintű matematikai jellegű gondolkodás megjelenítése is.
8. Reflexió, értékelés módszere, tartalma: Közvetlen visszajelzés, az egyes feladatok után. Szóbeli értékelés.
9. Mellékletek vannak? Igen 1. Fogalomkártyák. 2. Prezentáció. 3. Filmrészletek az internetről. 4. Kétféle rövid feladatlap kevés szöveggel. 5. Szöveg és táblázatos adatok. 6. Kérdéskártyák. 7. Idézet
10. Az óravázlat szerzője: Binder Mátyás

Az óra menete	Tevékenység, módszer	Szemléltetés, eszközök	Idő
Bevezetés, ráhangolás			
<i>Korábban tanult fogalmak felelevenítése</i> Minden tanuló húz egy kártyát, amelyen vagy egy fogalom, vagy egy meghatározás olvasható. A feladatuk az, hogy a logikailag összetartozó kártyák tulajdonosai találjanak egymásra és alkossanak párokat vagy háromfős kis csoportokat.	párkeresés, fogalmak tudatosítása	M 1: fogalomkártyák	5'
<i>Fogalmak megerősítése asszociációs feladat keretében</i> A tanár képeket vetít ki, amelyekhez az előző gyakorlat egy-egy fogalma kapcsolható. Azok a tanulók, akik úgy érzik, hogy a náluk lévő fogalom a megfelelő választás, jelzik ezt és meg is indokolják. A tanár egy következő kattintással megmutatja, hogy ő mire gondolt. A diákok elfogadják vagy vitathatják is a megoldásokat.	egész csoportos asszociációs gyakorlat érvek és ellenérvek megfogalmazása	M 2: prezentáció laptop, projektor	5'
Új ismeretek közvetítése			
<i>Korabeli életképek</i> A tanár két rövid részletet vetít le az <i>Ivan Csonkin közlegény élete</i> című filmből, amelyek a sztálini rendszer néhány fontos jellegzetességét teszik átélhetővé. A tanulók feladata az, hogy	filmvetítés, egész csoportos gyakorlat, lényeglátás, kulcsmondatok kiemelése	M 3: két, rövid filmrészlet	5'

Az óra menete	Tevékenység, módszer	Szemléltetés, eszközök	Idő
kiemeljék e jelenetekből azokat a kulcsmondatokat, amelyek számukra a helyzetek fő üzeneteit hordozzák. („Ha csalsz, akkor lehet, hogy lecsuknak, de ha nem, akkor biztos.” „Sok tanult ember...” „Ki lehet bírni, ha életben maradsz...”)			
<i>Alapfogalmak a GULAG és a GUPVI világából</i> A tanár mindenkinek ad egyet a témához kapcsolódó, kétféle feladatlap közül. A tanulók egyénileg válaszolnak a saját szövegükhöz kapcsolódó kérdésekre. Amikor befejezték az írást, váltott megszólalással egy-egy diák felolvassa a saját választát. Akik ugyanazzal a típusú a lappal dolgoztak, megerősítik vagy kiegészítik az elhangzottakat.	szövegértés, önálló munka, közös ellenőrzés	M 4a–b: kétféle feladatlap	5'
<i>Hadifogolysors a Szovjetunióban</i> Minden pár vagy kis csoport kap egy adatokat is tartalmazó, rövid leírást, amely a hadifoglyok tábori életébe enged bepillantást, valamint egy-egy sorozat kérdéskártyát is, amiket szétosztanak maguk között. A szöveges lap elolvasását követően közösen keresnek választ a náluk lévő kérdésekre. A válaszokat váltott megszólalással ismertetik. A tanár és a többiek szükség szerint	szövegértés, csoportos feladatmegoldás, együttműködés	M 5: szöveg és táblázat M6: kérdéskártyák	20'

Az óra menete	Tevékenység, módszer	Szemléltetés, eszközök	Idő
kiegészítik a megszólalókat.			
Lezárás			
<i>Egy híres rab emlékeiből</i> A tanár elmondja, hogy az egykori táborok egyik legismertebb lakója Alekszandr Szolzsenyicin orosz író volt, aki nagy lélegzetű munkájában foglalta össze az emlékeit. Ezután felolvas egy kis részletet az étkezéssel és a tábori munkával kapcsolatos leírásból. A most hallottakra és az óra folyamán megismertek tényekre támaszkodva minden pár, illetve kis csoport megfogalmaz egy-egy állítást a foglyok életére vonatkozóan. Gondolataikat a tanár által meghatározott sorrendben mondják el – szükség esetén azonban menet közben is formálva azokat, hogy ne legyen közöttük ismétlés.	hallás utáni szövegértés, szóbeli szövegalkotás párokban vagy kis csoportokban	M 7: Szolzsenyicin-idézet	5'

Mellékletek

1. sz. melléklet: Fogalomkártyák

Ezt az információs lapot ki kell nyomtatni és részekre kell vágni. Ha a diákok száma több mint 24, akkor a meghatározásokból érdemes annnyival többet készíteni, hogy mindenkinek jusson egy cédula. Így párok vagy háromfős kis csoportok jöhetnek létre. A helyes megoldást az alábbi elrendezés mutatja.

személyi kultusz	Az állam, illetve a párt vezetőjének magasztalása, túlzott és folyamatos népszerűsítése.	propaganda	Valamely eszme vagy gondolat erőszakos terjesztése. Erőltetett „politikai reklám”.
sztereotípi	Túlzáson és általánosításon alapuló, leegyszerűsített kép.	cenzúra	Olyan eljárás, amely az aktuális hatalom érdekeinek megfelelően ellenőrzi a médiát (újságok, filmek, rádió stb.).
terror	Erőszakos, kíméletlen módszerek alkalmazása, amibe beletartozik az ellenfél fizikai megsemmisítése is.	diktatúra	Egy politikai erő (sokszor egy vezető) kizárólagos és központosított hatalmán alapuló államforma. Emberi szabadságjogok nem vagy alig léteznek benne.

munkatábor	Különböző (politikai, vallási stb.) okokból fogságba vetett embereket kizsákmányoló, dolgoztató tábor.	szélsőbaloldal	Teljes államosítást és egyenlősítést hirdető, olyan politikai erők összefoglaló elnevezése, amelyek az erőszak alkalmazásától sem riadnak vissza céljaik elérése érdekében.
konceptiós per	Előre eltervezett eredménnyel záruló, politikai céloknak alárendelt bírósági tárgyalás.	termelőszövetkezet	A kommunista államokban a központosított mezőgazdasági termelés helyi kerete.
tervgazdaság	A kommunista államokra jellemző gazdasági rendszer, amely a piaci viszonyok kihagyásával, központi irányítással működik.	sztálinizmus	A kommunista diktatúra szélsőséges formája a Szovjetunióban, amelynek mintáját 1945 után számos más ország is követte.

2. sz. melléklet: Képek és fogalmak

Kivetíthető prezentáció: http://tte.hu/wp-content/uploads/2017/05/Binder_M_2_sz_mell_vegl.ppsx

3. sz. melléklet: Két, rövid részlet az *Ivan Csonkin közlegény élete* című filmből

A film internetes forrása: <https://www.youtube.com/watch?v=m4Q6fR3c260>

Első részlet: 26'25 – 26'50

Témája: a tej zsírtartalma. → Kulcsmondat: „*Ha csalsz, akkor lehet, hogy lecsuknak, de ha nem, akkor biztos.*”

Második részlet: 37'45 – 38'30

Témája: élet a lágerben. → Kulcsmondat: „*Sok tanult ember...*”; „*Ki lehet bírni, ha életben maradsz...*”

4. sz. melléklet: Feladatlapok

Hadifoglyok

Hadifogolynak nevezik azt a katonát, gyalogost, tengerészt vagy repülőt, akit az ellenséges hatalom egy fegyveres konfliktus alatt vagy közvetlenül azután bebörtönöz. Törvények vannak érvényben arról, hogy a hadifoglyokkal emberségesen és a diplomácia szabályai szerint kell bánni. Ezek a törvények a fogságba esés pillanatától kezdve alkalmazandók addig a percig, amíg a hadifoglyot szabadon nem bocsátják vagy az illető hazájába vissza nem kerül. Az erről szóló törvények egyike úgy szól, hogy törvénytelen a hadifoglyok megkínzása, a hadifogoly pedig csak a nevét, születési időpontját, rangját és szolgálati beosztási számát köteles megadni (ha van neki). (Forrás: <https://hu.wikipedia.org>)

Válaszolj a szöveg alapján az alábbi kérdésekre!

1. Mikortól számít valaki hadifogolynak?

2. Mikor ér véget a hadifogság?

3. Kötelezhető-e egy hadifogoly arra, hogy számot adjon politikai nézeteiről?

Munkatáborok hálózata

Bár már a cári Oroszországban is voltak politikai ellenségek számára fenntartott kényszermunkatáborok (legtöbbjük Szibériában), ezek nem alkottak hálózatot vagy valamilyen egységes rendszert. A GULAG (az orosz betűszó jelentése magyarul: Javítómunka-táborok Főigazgatósága) kifejezés alatt a sztálini Szovjetunió egészét behálózó munkatáborok rendszerét értjük. A táborokban a sztálini politika bel- és külföldi ellenzőit, a hadifoglyokat, a más ürüggyel (pl. „kulákság”) vagy véletlenszerűen elhurcolt polgári lakosokat kemény fizikai munkára fogták, napi 8-10–12 órát dolgoztatták őket, miközben étkezésükről és egészségügyi ellátásukról alig gondoskodtak. (Forrás: <https://hu.wikipedia.org>)

Válaszolj a szöveg alapján az alábbi kérdésekre!

1. Mi volt a fő különbség a cári Oroszországban és a Szovjetunióban működő kényszermunkatáborok között?

2. Kik lehettek a GULAG lakói?

3. Hogyan jellemezhető a táborlakók munkavégzése?

5. sz. melléklet: Hadifogolysors a Szovjetunióban

A háború vége felé a magyar honvédség közel 600 ezer katonája próbált eljutni azokba a térségekbe, amelyekről úgy gondolták, hogy a nyugati hatalmak megszállása alá kerülnek majd. Ez 300 ezer főnek sikerült. Ők angol, amerikai vagy francia fogságba jutottak. A többiek a Vörös Hadsereg indította útnak kelet felé... Az ő sorsukban osztoztak azok a magyar civilek, akiket a speciális szovjet alakulatok fogtak el, s akiknek az élete a határ átlépése után összefonódott a katonákéval. Összesen körülbelül 600 ezer magyar állampolgár került szovjet fogságba! Elhurcolásuk egyik legfontosabb oka a szovjetek óriási háborús embervesztesége volt, amit így próbáltak meg pótolni.

A második világháború alatt szovjet fogságba esett személyek az 1939 és 1953 között működő GUPVI, vagyis a Hadifogoly- és Internáltügyi Főparancsnokság felügyelete alá tartozó táborrendszerbe kerültek. Ez egy önálló központi szerv, az NKVD, azaz a Belügyi Népbiztosság (Belügyminisztérium) alá tartozott, de nem kapcsolódott a szintén az NKVD alá tartozó GULAG, vagyis a Javítómunka-táborok Főparancsnokságához.

A foglyokat fizikai állapotuk szerint négy kategóriába osztották. Az első kategóriába kerülők hivatalos napi munkaideje tíz óra volt. A második kategóriában lévőknek nyolc órát kellett dolgozniuk. A harmadik kategóriásoknak nem kellett elhagyniuk a tábor területét, és a munkaidejüket napi hat órában határozták meg. A legrosszabb állapotban

lévő, negyedik kategóriába sorolt emberek pedig a kórház-táborba kerültek. Ezekben azonban nem volt gyógyszer, felszerelés és gyakran orvos sem. A betegeket a polgári életben orvosként dolgozó rabtársak gyógyították, ápolták.

A Vörös Hadsereg által elrendelt napi fejadag 1941-ben		Napi fejadagok 1947-ben, a visszatért foglyok beszámolóí alapján
Rozskenyér	600–750 gr	400–600 gr
Kása, dara	90 gr	50–100 gr
Krumpli és zöldség	600 gr	600–830 gr
Hús	40 gr	20–30 gr
Hal	120 gr	70–75 gr
Hadifoglyok élelmezése a Szovjetunióban		

A szöveg és a táblázat alapján válaszoljatok a kérdéskártyákon szereplő kérdésekre!

6. sz. melléklet: Kérdéskártyák

A vastaggal kiemelt sorok a helyes válaszokat jelölik. Kinyomtatás előtt ezeket vissza kell állítani normál betűkre, illetve ki kell törölni. A lapot annyi példányban kell kinyomtatni, ahány pár vagy csoport van az osztályban, majd részekre kell vágni, és a kérdéssorokat össze kell fogni egy-egy gemkapoccsal.

1. Melyik táborrendszerbe kerültek a hadifogságba esett emberek? GULAG GUVIP GUPVI NKVD	2. Körülbelül hány magyar katona esett szovjet hadifogságba? 30 ezer fő 300 ezer fő 600 ezer fő
3. Mindenki napi 10-12 órát dolgozott a táborban? igen nem nem tudom	4. Melyik mondat IGAZ? Az NKVD csak a GULAG-táborokat felügyelte. A hadifoglyok a Javítómunka-táborok Főparancsnokságához kerültek. A tábori kórházakban általában voltak orvosok és megbízható felszerelés is. A napi hat órában dolgozóknak nem kellett elhagyniuk a tábor területét.

5. Körülbelül hány polgári (azaz nem katonai) személy került a táborokba? 30 ezer fő 300 ezer fő 600 ezer fő	6. Igazak vagy hamisak ezek az állítások? A háború után több húst kaptak a hadifoglyok. (H) A foglyokat fizikai állapotuk szerint négy kategóriába osztották a szovjetek. (I) Egy hét alatt több mint 2 kg rozskenyeret megehetett egy hadifogoly 1941-ben. (I)
7. Igazak vagy hamisak ezek az állítások? Húsban gazdag étrendje volt a foglyoknak 1947-ben. (H) A GUPVI táborokban nem voltak civilek. (H) A legrosszabb állapotú foglyok orvos nélküli kórház-táborokba kerültek. (I)	8. Mennyi volt? 150 hadifogoly napi húsadagja 1941-ben? _____ g = _____ kg 100 hadifogoly heti cukoradagja 1941-ben? _____ g
9. Melyik betűszó jelöli az alábbi kategóriákat? A hadifoglyok őrzésére létrehozott táborrendszer: GUPVI Már a háború előtt létrehozott, a politikai ellenfelek, kulákok megbüntetésére szolgáló táborrendszer: GULAG Mindkét táborrendszer felettes, irányító szerve: NKVD	

7. sz. melléklet: Részlet Szolzsenyicin visszaemlékezéséből

„Hogyan etették az embereket? A kondért megtöltötték vízzel, beleszórtak némi piszkos apró krumplit, s még ez volt a jó, mert többnyire csak megfeketedett káposzta, céklalevél és mindenféle szemét jutott bele. Meg bükköny, korpa, azt nem sajnálták...

Ezért a vizes lötytyért, mely nem képes pótolni a test energiafogyasztását, az ember elégeti az izmait, az erejét meghaladó munkában, és az élmunkások és sztahanovisták előbb jutnak a föld alá, mint a munkamegtagadók. Az öreg lágerlakót tudták ezt, mondták is: inkább kevesebb kását kapjak, csak melóba ne hajtsanak.” (A GULAG szigetvilág, Budapest, 1993)

Felhasznált irodalom:

Mitrovits Miklós: Magyarok szovjet hadifogságban. In: http://mult-kor.hu/20100526_magyarok_szovjet_hadifogsagban?pIdx=3

Stark Tamás: Magyarok szovjet fogságban. In: *História*, 1995. 2. sz.

Az államszocialista rendszer kiépülése és működése a Szovjetunióban. <http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/az-i-vilaghaborutol-a-ketpolusu-vilag-felbomlasaig/2/az-allamszocializmus-kiepulese-a-szovjetunioban/a-gulag>

1. Óra címe, témája: Egy magyar asszony a GULAG-on
2. Iskolatípus, évfolyam: általános iskola, 8. évfolyam
3. Foglalkozás típusa: tantermi tanóra
4. Előző történelemórai tananyag témája: A két világháború közötti magyar és egyetemes történeti témák: A Tanácsköztársaság bukását követő ellenforradalmi rendszer. A Szovjetunióban kiépülő sztálini diktatúra. A GULAG rendszere.
5. Szükséges-e előkészítés, speciális előzetes ismeret? Igen Hasznos a témához közvetlenül kapcsolható alapfogalmak ismerete, valamint annak alap szinten való megértése, hogy miként működik a diktatúra mint hatalomgyakorlási módszer.
6. Kiemelten fejleszteni szándékozott kompetenciák: Csoportokban való együttműködés, szövegértés, előadói készség, térképen való tájékozódás, empátia.
7. Ráhangolás, célkitűzés módszere, tartalma, instrukciók: Cséri Lili (a téma főszereplője) életének rövid bemutatása tanári elbeszélés alapján. Az óra középpontjában az ő életútja, az adott korszakhoz való kapcsolódása áll. A tanár instrukciói révén rávezeti a diákokat arra, hogy bár Cséri Lili élete különleges életrajz, a GULAG női táborainak túlélői nagyon hasonló történeteket meséltek el, már amennyiben volt lehetőségük erre.
8. Reflexió, értékelés módszere, tartalma: A szóvivők sorrendben bemutatják saját csoportjuk résztémáját. Diákok kérdéseket tehetnek fel. Minden kiselőadást összegzés követ. A tanári értékelés szóban történik. Netes elérhetőség esetén mindezt kiegészítheti egy prezi közös megnézése és egy Kahoot játék.
9. Mellékletek vannak? Igen 1. Cséri Lili életének rövid leírása – tanári. 2. Értelmezőkártyák, fogalomkártyák. 3. Szövegrészek Lili életrajzából.

4. Kérdések az önéletírás részleteihez. 5. Az életrajz helyszíneihez kapcsolódó térképvázlat. 6. Összefoglaló prezí a tanultakról. 7. A Kahoot játék kérdései és válaszai. 8) Háttér információk.
10. Az óravázlat szerzője: Erdei Erika

Az óra menete	Tevékenység, módszer	Szemléltetés, eszközök	Idő
Bevezetés, ráhangolódás			
<i>Ki volt Cséri Lili?</i> A tanár összefoglalja Cséri Lili élettörténetének néhány állomását, majd az osztály közösen meghatározza annak döntő fordulópontjait.	figyelem, koncentráció, a hallottak értelmezése	M 1: epizódok Cséri Lili GULAG előtti életéből	5'
Új ismeretek közvetítése			
<i>A kort idéző fogalmak</i> A tanulók kilenc párt vagy kisebb csoportot alakítanak. Minden csoport kap egy sorozat fogalomkártyát, azok meghatározásaival együtt. A feladatuk az, hogy párokba rendezzék a kártyákat. A csoportok szóforgóval ismertetik a megoldásaikat. A többiek a tanár irányításával megerősítik vagy vitatják azokat.	csoportmunka, fogalmak értelmezése, kártyák párosítása	M 2: fogalomkártyák	5'
<i>Cséri Lili emlékei</i> Mindegyik csoport kap egy rövid szövegrészt Cséri Lili önéletírásából, néhány ahhoz kapcsolódó kérdést, valamint egy-egy térképvázlatot. A tanulók elolvassák a kapott szöveget. Átgondolják, hogy a	kiscsoportos felolvasás, megbeszélés, feladatmegoldás tájékozódás a földrajzi térben térképvázlat segítségével	M 3: részletek Cséri Lili visszaemlékezéseiből (A–I) M 4: kérdések a szövegekhez kapcsolódóan	10'

kérdések segítségével hogy mutatják be az eseményeket, és bejelölik térképükön azt a helyszínt, amely a szövegükhöz kapcsolható.		M 5a: térképvázlat	
<i>A bejárt útvonal</i> A tanár felerősít a falra egy nagy csomagolópapírra átmásolt térképvázlatot. A csoportok szóvivői – időrendben haladva és a kérdésekre támaszkodva – elmesélik, hogy mit tudtak meg Cséri Lili emlékei révén a szovjetrendszer és a női táborok működéséről. A csoport egy másik tagja filctollal megjelöli a papíron azt a helyszínt, amiről a szóvivő beszél, majd egy vonallal összeköti azt az előzőleg megjelölt helyszínnel. A tanár szükség esetén segíti vagy kiegészíti a tanulókat.	a történet részletének szóbeli összefoglalása csoportonként tájékozódás a földrajzi térben térképvázlat segítségével	M 5b: ugyanaz a térképvázlat nagy csomagolópapírra átmásolva laptop, projektor csomagolópapír, cellux, vastag filctoll	15'
Lezárás			
<i>Összefoglalás</i> Végül a tanár által levetített prezi segítségével az osztály folyamatként is áttekinti a történetet. A tanulók személyes megjegyzéseket fűznek hozzá a bennük kialakult érzések és gondolatok alapján.	figyelem, közös gondolkodás, személyes reflexiók megfogalmazása	internet, laptop, projektor M 6: tanári prezentáció https://prezi.com/rgzqmucswdol/gulag/	10'

A vetítés közben közösen értelmezik az olyan fogalmakat, amelyek esetleg nem mindenki számára ismertek (családegyesítés, internálás, önkéntes száműzetés, munkaszolgálat, hontalanság).			
<i>Az ismeretek ellenőrzése</i> Ha van még rá idő és a gyerekeknek kedve van hozzá, a témával kapcsolatos ismereteik összefoglalásaként sor kerülhet egy Kahoot játékra is. (Ugyanezek a kérdések odaadhatók nekik írott teszt formájában is.) Ám ha nem megfelelők a feltételek, ez el is maradhat.	egyéni vagy páros tudáspróba, egymással versengő helyzetben	M 7: Kahoot játék https://play.kahoot.it/#/?quizId=0f818cb7-3be4-456f-8d2f-eac15c87cc04 okos telefonok a tanulóknál + kérdések és válaszok kinyomtatható formában	

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet: Epizódok Cséri Lili GULAG előtti életéből (A történetet a tanár meséli el, ezekre az információkra támaszkodva.)

Cséri Lili (született: Schiff Lili – 1902, Budapest) jómódú polgári család lánya volt, aki a Tanácsköztársaság idején (1919) férjhez ment Hoffmann Árpád vasesztergályoshoz. A 133 nap alatt a férfi a szociális népbiztosságon dolgozott, proletárgyerekeket utalt be a nagypolgári lakásokba. Nem volt túl magas funkcióban, de ellenségei mégis börtönbe juttatták. Ez után fogolycserével került ki a Szovjetunióba. 1922-ben – rendkívül kalandos úton – követte őt a felesége, Lili is.

Így érkezett „a jó polgári családból való, konzervatóriumot végzett diáklány, fehér muszlinruhájában a forradalmárok közé”. Asszony magyar kortársai közül elsőként követte így – rabszállító vonaton – a férjét a Szovjetunióba, ahol a leszálláskor még katonazenekar fogadta.

Gyorsan be kellett azonban illeszkednie egy olyan új, szegényes életbe, ahol férjének havi zsoldja csupán egy vacsorára elég, és ahol egyáltalában nem volt „életkérdés” a hajszínező henna...

Első lakásuk egy társbérlet (kommunalka) volt Péterváron (1924-től Leningrád). Kisfiuk is ott született, aki Lenin tiszteletére a Vladimir nevet kapta. (Hoffmann Vladimir – Vovocska). Barátaik és ismerőseik ekkor már mind oroszok voltak. Itt élt a család a szülők válásáig, 1932-ig.

A válás után egy évvel (1933-ban) Lili újra férjhez ment, egy Kassáról származó mérnökhöz, Cséri Jenőhöz. Cséri előbb a leningrádi Katonai Akadémián, majd pedig a Vezérkari Akadémián tanult. A húszas évek végén hadtestparancsnok, később pedig egy fegyverszervező intézet igazgatója lett. Ekkor a család már Moszkvában élt, az átlagoshoz képest „luxus” körülmények között. Lili káderfeleséggént rajzolni tanult, kisfiával a tengerparton nyaralt, bejárónőt tartott, társadalmi munkát végzett, és élete legnagyobb élménye az volt, amikor személyesen is meglátta Sztálint.

Hamarosan beköszöntött azonban a „csengőfrász” korszaka, és kis bőrönd került az ágya mellé. Egész világa, hite, boldogsága összeomlott azon a napon, 1937. szeptember 19-én, amikor férjét koholt vádak alapján, ártatlanul letartóztatták. Ő maga pedig, bár lelkes és hívő kommunista volt – feljelentési kötelezettség elmulasztásának vádjával – börtönbe, majd lágerba került. A „feleségek” számára létesített, szörnyűséges büntetőintézetben, a „zsena-láger”-ban először magára erőltetett méltósággal fordult el az „ellenségnek” érzett többi asszonytól. Csak később értette meg, hogy ártatlanul szenvedő sorstársak közé került.

2. sz. melléklet: Fogalomkártyák

Minden csoport egy teljes sorozatot kap: külön a kifejezéseket és külön a meghatározásokat. Az alábbi párosítás a helyes megoldásokat jelzi.

tanács- köztársaság	Magyarország történetének kommunista vezetésű időszaka a 1919. március 21. és augusztus 1. között. Proletárdiktatúra.	társbérlet (kommunalka)	Családok szoros lakóközössége. A megosztott lakásban egy családra egy, jobb esetben több szoba jutott. A hálósobán kívül azonban minden helyiséget (fürdőszoba, konyha stb.) közösen használtak.
népbiztos	A szovjet típusú állami rendszerekben a kormány tagja. Az államtitkár helyettesének felel meg. A proletárdiktatúra alatt ez volt a központi szervek teljhatalmú megbízottainak az elnevezése. (Később politikai megbízottnak hívták őket.)	káder	Eredetileg egy párt, szervezet, intézmény vagy üzem jól képzett, vezetésre is alkalmas tagjainak összessége. A volt szocialista országokban azonban később inkább egy-egy embert, fontosabb beosztású, megbízható, a rendszer által kinevezett vezetőt neveztek így.
fogolycsere	1920 és 1924 között lezajlott cserefolyamat. A háború után Magyarországon rekedt orosz hadifoglyokat és a Tanácsköztársaság alatti szerepükért elítélt magyar embereket cserélték ki azokkal a magyar hadifoglyokkal, akiket Szovjet-Oroszország kormánya tartott vissza túszként.	„csengőfrász”	A társadalomban kialakult félelem, amit az váltott ki, hogy hajnalonként gyakran álltak meg fekete autók egyes házak előtt. Az ezekből kiszálló férfiak becsengettek lakásokba, hogy elvigyenek egyes embereket, akik csak annyi holmit vihettek magukkal, amennyi egy kis bőröndben elfért. Az otthonukat és minden egyéb értéküket ott kellett hagyniuk.

proletár	Olyan ember, aki nem rendelkezik termelési eszközökkel, s így munkaerejének eladásából, bér munkából él. Ezt a kifejezést kezdetben lekicsinylő módon használták. Később Karl Marx a munkásosztály egészének általános meghatározására alkalmazta.	zsena-láger	A szó jelentése: asszony-tábor. Így hívták a koncepciós perekben letartóztatott férfiak feleségei számára létesített büntető-, illetve munkatáborokat.
-----------------	--	--------------------	--

3. sz. melléklet: Részletek Cséri Lili visszaemlékezéseiből

Mindegyik pár, illetve kis csoport egy-egy különböző szövegrészt kap.

A) Leningrád, 1937

„– Tíz nap múlva? Hogy én tíz napig itt leszek? Otthon maradt bezárva a kisfiam. Érti? Hajnalban vittek el, a gyerek lázas, torokgyulladása van, rázárták az ajtót, csak Cézár, a farkaskutyánk van vele. Én ártatlanul kerültem ide, valami tévedés folytán.

– Ki a férje? – kérdezte.

– Magyar katonamérnök, egy nagy gyárnak volt a műszaki igazgatója. Szeptemberben letartóztatták. Nem tudom, miért. Férjem becsületes forradalmár, kommunista. Magyar emigránsok vagyunk. Hallottam, hogy Kun Bélát letartóztatták, azt mondják, ellenforradalmár, trockista. Lehet, hogy őmiatta tartóztatják le a magyar emigránsokat.

– Kun Béláné vagyok – szólalt meg a társnőm magyarul. Hangja megcsuklott, de nem volt haragos. Szinte megértő volt. Sajnált, ezt éreztem. De hogy miért, ezt sokkal később értettem meg...”

B) Moszkva, 1937

„Teltek a napok. Kezdttem közömbössé válni. Tehetetlenségem elvette erőmet, már nem lázadoztam. Naponta fél óra séta járt a raboknak. Hogy vártuk ezt! Legalább egy fél órára kikerülni abból az átkozott cellából, menni, mozgatni az elzsibbadt testet! Csak egy rab tudja, milyen élvezet ez! És mégis, félve indultunk mindennap a sétára. A fegyőrnek ugyanis joga volt büntetésből az egész cellától megvonni a sétát.

Lábujjhegyen, hátratett kezekkel kellett végigmenni a hosszú folyosókon, hangtalanul. Ha valaki elköhintette magát, akkor az egész csoportot visszavezették a cellába. Mindannyian megkönnyebbülten sóhajtottunk fel, valahányszor kiértünk az udvarra, bár ott sem volt szabad se sutogni, se köhögni, se tüsszenteni. Hatalmas, négyszögletes udvar, egyik oldalán a börtön négyemeletes fala, a másik három oldalán kb. három emelet magas kőfal emelkedett. Itt mentünk körbe kettesével, hátratett kezekkel, a földre nézve...

Az új jövevény, Nádja, pár nap múlva már szólt hozzám. Mellettem feküdt. Férje kereskedelmi attasé volt Kínában, és egy hónappal ezelőtt letartóztatták. Nádja a Sztálinról elnevezett autógyár személyzeti osztályának volt a vezetője, letartóztatásáig. Olyan elragadtatással beszélt a gyáráról, melyben annak indítása napjától dolgozott, ahogy anya a gyermekéről, szerelmes a szerelméről szólt.

Ez se kém. Hol vannak a kémek?...

Nádja bizalmatlansága lassacskán feloldódott. Főleg velem szemben, pedig rám különösen gyanakodott. Külföldi vagyok. Ki tudja, talán a kapitalisták megbízásából vagyok a Szovjetunióban. A külföldiekkel szemben minden szovjet ember bizalmatlan. Igazuk van, sok a beférkőzött ellenség. De hát miért nem őket fogják el? Miért minket?"

C) Moszkva, 1938

„Számptalan folyosón, lépcsőházon keresztül végre eljutottunk egy ajtóig. Kinyitották előttem, beléptem. Egy 20-23 éves katonaruhás nyomozótiszt ült az íróasztalánál. Intett, hogy üljek le vele szemben. Közölte velem, hogy azért vagyok itt hat hónapja, mert tudtam róla, hogy a férjem a nép ellensége, és nem jelentettem. Azt feleltem, hogy nem igaz. De ő azt mondta, hogy jobb, ha beismerem, mert akkor hazaengednek a gyermekemhez. Még azt is mondta, hogy magyar miniszter dolgozott mint segédmunkás abban a gyárban, ahol a férjem műszaki igazgató volt. Ezek kémek voltak, és a férjem helyezte el őket a gyárban.

Most már igazán nem tudtam, ki a bolond, ő vagy én: magyar miniszterek mint segédmunkások egy moszkvai gyárban? Még azt a fáradságot sem vette magának, hogy valami értelmes vádat agyaljon ki. Csak a vállamat húztam erre. Mit tehettem egyebet?

Végül elem tett egy kitöltött ívet, hogy írjam alá.

– Ezek a személyi adatai, írja alá.

– Először elolvasom – feleltem.

Mikor elolvastam, akkor a személyi adatok után az is volt: *»Tudtam arról, hogy férjem a nép ellensége, hazaáruló, és nem jelentettem.«* Erre én a *»tudtam«* szó elé azt írtam, hogy *»nem«* – és még azt, hogy *»én nem hiszem«*, a *»nem jelentettem«* pedig kitöröltem. Ezek után aláírtam.”

D) Mordvinföld, 1. láger, 1938

„Egy másik vonaton másnap reggel megérkeztünk valahova. Kiszálltunk. Sűrű erdő, sehol egy ház. Hol vagyunk? Kutyák, katonák vesznek körül bennünket, és ismét elindulunk gyalog valahova. Ezek már barátságosabb katonák, a ránk szegezett fegyverek felett barátságos szemek néznek ránk. Beszélgetnek velünk. Azt mondják, Mordoviában vagyunk. Kérdezik, kik vagyunk. Azt feleljük: feleségek. Több magyarázat nem kell, ezek a katonák már sok ilyen csoportot kísértek, és tudják, hogy ezek olyan asszonyok, akiket férjük miatt vontak felelősségre.

Kilenc kilométert mentünk reggeltől estig. Elszoktunk az járástól, gyengék, éhesek, fáradtak voltunk.

Végre megérkeztünk új lakóhelyünkre. Három, nagy barakk, fából, egy kisebb barakk a konyha és étterem, és még egy kisebb barakk, háromágyas kórház.

Ez a néhány barakkból álló láger sűrű erdőben, egy drótkerítéssel körülvett tisztáson volt...

Pár hét múlva az egyik központi lágerben megtartották a tárgyalást. Mindannyiunkat, akik ott voltunk az erdőben, odakísértek mint tanúkat.

És itt, a tárgyaláson tudtuk meg először azt, hogy bíránk tisztában vannak azzal, hogy mi, »feleségek« teljesen ártatlanul vagyunk bezárva.”

E) Mordvinföld, 2. láger, 1939

„Ebben a lágerben pezsgett az élet. A szakadatlan munka, mozgás egy hangyabolyra emlékeztetett. Mindenki foglalkozott valamivel munka után is. Egyesek hímeztek, mások rongybabákat készítettek vagy rajzoltak stb. Bölcsőde is volt ebben a lágerben, 40 gyerekünk volt hároméves korig. Börtönben születtek ezek a csöppségek, édesanyjukat terhes állapotban tartóztatták le. Elképzelhető, hogyan kényeztettük őket. Nem volt olyan asszony, aki otthonról kapott csomagjából ne adott volna egy részt a bölcsődének, a gyerekek számára. Sokan, én is, munka után a bölcsőde egyik szobájában játékokat készítettünk a kicsik részére. Ellátásuk kitűnő volt. Erről gondoskodott lágerünk parancsnoka, gondozásukat, nevelésüket sorstársaink: egy orvosnő, hét óvónő és egy takarítónő biztosították. Az anyák mindennap délután, ha nem voltak munkában, sétálhattak gyermekeikkel. Milyen boldogok voltak szegénykék, és mi, a gyermekeiktől elszakított anyák, hogy irigyeltük őket...

Az volt a legnagyobb szenzáció, amikor valakihez látogató érkezett. Ez volt a legnagyobb boldogság, ami valakit érhetett a lágerben. Ilyenkor másról sem beszéltünk. Minden megmaradt erőmet arra szenteltem, hogy normámat túlteljesítsem és ezért jutalmul megkapjam én is az engedélyt, hogy hozzátartozóim meglátogathassanak. 1940 márciusában bekövetkezett ez is. Zója barátnőm vállalta ezt a háromnapos, fárasztó utazást is, és mikor megkapta a látogatási engedélyt a láger parancsnokától, megírta, hogy mikor érkezik kisfiammal.”

F) Mordvinföld, 2. láger, 1940

„Lázban az egész láger. Egyik társunk sürgönyt kapott férjétől, hogy otthon van... Óriási szenzáció! Hát ilyen is van? Hát mégis átvizsgálják az ügyeket és kiengedik az ártatlanokat? Hát akkor az enyém is hazajön!

Ezután más téma nem volt a lágerben. Csak arról beszéltünk, hogy mit fogunk csinálni, ha ismét együtt leszünk férjünkkel. Számtalanszor láttam álmomban is, hogy ismét együtt vagyunk mind a hárman. Elutaztunk a Fekete-tenger partjára, bejártuk ismét azokat a gyönyörű helyeket, ahol néhány évvel ezelőtt oly boldogok voltunk...

Mindnyájan úgy vártuk azt a férjet, mintha bennünket látogatott volna meg. Sürgöny jelezte érkezését. Felesége már jó előre becsomagolta mindenét, illetve csak az útra szükséges dolgokat, mert a többit szétszította, neki már nincs szüksége rá.

Végre megjött a várva várt férj. Négyórás találkozójuk volt. Azután elutazott – de a felesége nélkül.

Hiába volt a férje miatt elítélve... Nem volt elég az, hogy ezt a férjet... pártkönyvvel a zsebében régi, felelős állásába visszatették, nem volt elég... Elkobzott lakása helyett gyönyörűen berendezett villalakást kapott, ez mind nem jelentette azt, hogy feleségének ítéletét – akit őmiatta ítélték el – megsemmisítsék. Nem sokáig csodálkoztunk ezen, mert már megszoktuk, hogy ami velünk és körülöttünk történik, ahhoz semmi köze sincs a józan észnek, a logikának.”

G) Alexandrovka (Ukrajnai körzet), majd Frunze, 1941–1947

[A háború első évében Lilit kiengedték a táborból, de Moszkvába nem mehetett. A fronttól távoli vidék kínált számára biztonságot.]

„Borzalmas hónapok következtek. Éjjel-nappal hajtottuk a varrógépet, mégis éhezünk. Minden éjjel sorban álltunk egy népi konyhánál egy tányér vízben főtt búzakásáért, amit ott, állva megettünk. Korán beköszöntött a tél, és október elején már nagy hidegek voltak. Közben Moszkvához közeledtek a németek. Leningrád blokád alatt volt.

Október 14-én összeszedték Alexandrovkán a nőket 17–55 éves korig. Kiadták egyheti kenyéradagjukat, és lapátokkal felszerelve, teherszállító vagonokban elszállították őket valahova. Köztük volt Nádja is. Könyörögtem neki, hogy kérjen orvosi felülvizsgálatot, hiszen egy tüdővel felmentik, de ő nem ment orvoshoz, talán így jobb, hamarabb vége lesz mindennek, mondta. Engem nem vittek, mert magyar vagyok, ellenség... Nádja édesanyja és két nővére Frunzéban, Kirgízia fővárosában laktak. Nádja levelet kapott tőlük, hívtak bennünket, messze van a fronttól, és élelmiszerben sincs hiány – írták. Ettől a naptól kezdve erről ábrándoztunk. Én, mint külföldi, havonta egyszer jelentkeztem a rendőrségen, és csak engedéllyel hagyhattam el lakóhelyemet. Beadtam a kérelmemet, hogy Frunzéba költözhessenek... Három hét múlva megjött a visszautasító válasz. Természetesen minden indoklás nélkül. [Erre az utazásra csak később kerülhetett sor.]”

H) Moszkva, 1947

[Aki valaha GULAG-táborban volt, az nem lakhatott a nagy városokban. Ez volt a sorsa Lilinek is.]

„1947 elején beadtuk útlevélkérelmünket. Moszkvába utazott Lányi Olga barátnőm is – aki Közép-Ázsiában fél évig nálunk lakott –, hogy átvegye útlevelét, és megígérte, hogy utánajár, hogy mi is mielőbb megkapjuk. Meg is tette. Ebben az időben már ismét tömegesen tartóztatták le az embereket, főleg azokat, akik büntetésüket már letöltötték. Ennek a borzalomnak a híre eljutott hozzánk, Közép-Ázsiába is. Életet mentett akkor az útlevel haza, Magyarországra, és ezt Lányi Olgának köszönhetjük, aki nem törődve a veszéllyel, sokszor felment a magyar követségre, hogy sürgesse az útlevelünket. Sűrűn kaptunk tőle biztató leveleket Moszkvából, majd Budapestről is. Csak sokkal később tudtuk meg, hogy Olgát, azért, mert a magyar követségre járt, állandóan detektívek figyelték. Úgyhogy senki nem merte beengedni lakásába, még jó ismerősei sem, és így több éjszakát a pályaudvarok várótermében töltött.”

I) Budapest, 1947

„Vonatunknak hajnali három órakor kellett Budapestre érkeznie, ő Bécsig utazott. Nem meséltem neki semmit az életünkről a Szovjetunióban, mégis amit mondott, azt úgy mondta, mint aki tudja, hogy min mentünk keresztül. Vagy talán csak feltételezte? Azt mondta, hogy gondoljunk mindig arra, mennyit szenvedett a szovjet nép, és ha bármilyen sérelem is ért bennünket odakint, sohase okoljuk azért a szovjet népet. Segítsünk saját hazánk talpra állításában, harcoljunk egész életünkben a fasizmus és minden embertelenség ellen. Többször ismételte, hogy bármennyit is szenvedtünk, bármilyen nagy veszteség, esetleg igazságtalanág ért bennünket, ne váljunk soha a Szovjetunió ellenségévé. Ő beszélt, beszélt, mi összeszorult torokkal hallgattuk. Mikor elváltunk, mindhármunknak könnyes volt a szeme.

Hajnalban megérkeztünk a Keleti pályaudvarra. Poggyászaikat a ruhatárban hagytuk. Megragadtam Vovocska kezét, és rohantam vele haza a Baross térre. Ott, a tér és a Rottenbiller utca sarkán volt a ház, ahol szüleimmel laktam, és ahonnan 25 évvel ezelőtt elutaztam a Szovjetunióba. Vajon megvan-e még a ház? Körös-körül rengeteg összedőlt ház, romos épületek. Már messziről észrevettem, hogy sérülten, de áll a ház. Él-e még öcsém, nevelőapám, rokonaim?

Nem sok idő, alig pár óra kellett ahhoz, hogy megtudjam, minden hozzátartozóm elpusztult. Egyedül vagyunk, se rokon, se otthon, szülővárosom romokban.

Hazaérkeztünk...”

4. sz. melléklet: Kérdések a szövegekhez kapcsolódóan

A) KÉRDÉSEK

- Miről szól a szöveg? Hol játszódik a jelenet?
- Kik a letartóztatottak?
- Mit gondolnak a foglyok, miért kerültek börtönbe?

B) KÉRDÉSEK

- Miről szól a szöveg? Hol játszódnak az események?
- Hogyan kellett viselkedniük a raboknak a börtönben?
- Mire gondoltak a rabok, kik lehetnek a kémek? Vajon voltak-e igazi kémek közöttük?

C) KÉRDÉSEK

- Miről szól a szöveg? Hol játszódik a jelenet?
- Mivel vádolták meg a főszereplőnőt?
- Mit tett ő a vádakat meghallva?

D) KÉRDÉSEK

- Miről szól a szöveg? Hol játszódnak az események?
- Hová vitték a rabokat először, majd később?
- Miért voltak foglyok?

E) KÉRDÉSEK

- Miről szól a szöveg? Hol játszódnak az események?
- Mivel foglalkoztak a foglyok ezen a helyen?
- Hogy kerültek ide a gyerekek, és hogyan bántak velük?
- Mi volt a jól dolgozó asszonyok „jutalma”?

F) KÉRDÉSEK

- Miről szól a szöveg? Hol játszódnak az események?
- Találkozhattak-e a házastársak a lágerben egymással?
- Biztosan kiszabadult-e a feleség, ha a férjet elengedték?

G) KÉRDÉSEK

- Miről szól a szöveg? Hol játszódnak az események?
- Hogyan hatott a háború a kiszabadult lágerlakók életére?
- Milyen lehetőségeik és kötelezettségeik voltak?

H) KÉRDÉSEK

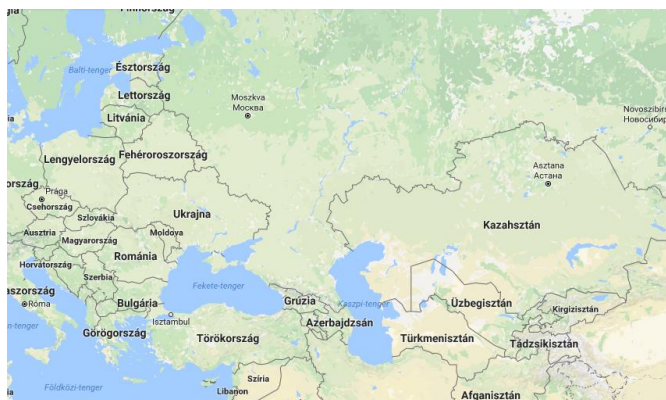
- Miről szól a szöveg? Hol játszódnak az események?
- Mi volt a terve a főszereplőnek?
- Mitől féltek az egykori lágerlakók?
- Kiktől kellett tartaniuk az „idegeneknek”?

I) KÉRDÉSEK

- Miről szól a szöveg? Hol játszódnak az események?
- Ki lehetett a beszélgetőpartnere Lilinek a vonaton?
- Milyen volt a hangvétele ennek a beszélgetésnek?
- Mi várta Lilit Budapesten?

5. sz. melléklet: Térkép vázlat

Ezt a vázlatot A/4-es méretűvé kell nagyítani és minden csoport számára ki kell nyomtatni. A közös munkához pedig kivetítő segítségével át kell másolni a térkép kontúrjait egy nagy csomagolópapírra. Az ezen megjelölendő helyszínek: Budapest, Moszkva, Pétervár/Leningrád, Mordvinföld, Alexandrovka, Kirgízia/Frunze. (Ebben segítséget nyújthat az óra végére tervezett prezi.)



6. sz. melléklet: Prezi programmal készített, kivetíthető összefoglaló (készítette: Erdei Erika)

Internetes elérhetőség: <https://prezi.com/rgzqmucswdol/gulag/>

7. sz. melléklet: A Kahoot játék kérdései és válaszai (készítette: Erdei Erika)

Internetes elérhetőség: <https://play.kahoot.it/#/?quizId=0f818cb7-3be4-456f-8d2f-eac15c87cc04>

A játékot egyénileg vagy párokban is játszhatják a gyerekek, ha van a teremben wifi-elérés és van náluk okos telefon. A böngészőbe először a <https://kahoot.it> címet kell beírni, majd pedig a képernyőn megjelenő mezőbe azt a kódot, amely a lenti link elindítására jelenik meg. A játék szabályai egyszerűek és a program leírása révén könnyen megérthetők.

Az online játék helyett nyomtatott tesztet is lehet használni – bár a gyerekek az online változatot sokkal jobban szeretik. A helyes válaszokat az aláhúzott válaszok jelölik.

KINYOMTATHATÓ TESZT FORMÁBAN

Húzd alá a helyes választ! Figyelj, előfordulhat, hogy több jó válasz is van!

A helyes megoldásokat az aláhúzások jelölik. Ezeket azonban nyomtatás előtt ki kell törölni a szövegből!

1. Mikor alakult ki Magyarországon a Tanácsköztársaság?

- Az első világháború után, 1919. március 21-én.
- Az első világháború idején, 1917. november 7-én.
- Az első világháború után 1918. október 30-án.
- Az első világháború előtt, 1914. június 28-án.

2. Mi történt a Tanácsköztársaság bukását követően a fogságba esett kommunistákkal?

- 1921-ben kitelepítették őket Szibériába.
- 1921-ben szabadon engedték őket a börtönből.
- 1921-ben fogolycserével Szovjet-Oroszországba kerültek.
- 1921-ben kiűzték őket az országból, hontalanokká váltak.

3. Hogyan fogadták Szovjet-Oroszországban a fogolycsereprogram magyar kommunistáit a kezdetekkor?

- Gyűlölték őket. Rendőri felügyelet alá kerültek.
- Kémeknek tartották és állandóan megfigyelték őket.
- Szívesen fogadták őket. Még a lakhatásukat is segítették.
- Rögtön a GULAG-ra küldték őket.

4. Hogyan nevezték át Pétervárt a szovjet hatalomátvétel után?

- Szentpétervár
- Leningrád
- Petrográd
- Sztálingrád

5. Milyen indokokkal kerülhettek börtönbe emberek a Szovjetunióban a '30-as évek végén?

- Kémkedés vádjával.
- Rendszerellenes gondolatok terjesztésével.
- Szabotázs miatt.
- Nem kellett valós bűnt elkövetni.

6. Mi az a GULAG?

- Büntető- és munkatáborok rendszere a Szovjetunióban.
- Javítómunka-táborok Főigazgatósága a Szovjetunióban.
- Haláltáborok a Szovjetunióban.
- Fogolytábor az Urálban.

7. Általában milyen munkákat kellett végezni a GULAG-táborokban?

- Nem dolgoztak, csak foglyok voltak.
- A legnehezebb fizikai munkákat.
- Mindenki erejéhez mérten kapott feladatot.
- Irodai munkát. Nagyon sok adminisztráció volt a diktatúrában.

8. Hogyan nevezték azokat a táborokat, ahová letartóztatott férjek feleségei kerültek?

- Zsuzsi-láger.
- Zsena-láger.
- Zsernyák-láger.
- Zsidó-láger.

9. Ki volt a Szovjetunió diktátora a második világháború idején?

- Joszif Visszarionovics Dzsugasvili
- Lev Davidovics Bronstein
- Vlagyimir Iljics Uljanov
- Vjacseszlav Mihajlovics Molotov

10. Hol voltak a GULAG táborai?

- Szibériában
- Nagyvárosok körül
- Az északi sarkkörön túl
- Az Urálban

11. Kik voltak a férfiakon kívül fogolyként a GULAG-táborokban?

- Nők
- Öregek
- Gyerekek
- Senki

12. Mi történt egy fogolyfeleséggel, ha a férje kiszabadult, mert ártatlannak minősítették?

- Ő is azonnal szabad lett.
- A férje elhagyhatta.
- Nem biztos, hogy ő is szabad lett.
- Automatikusan elválasztották őket.

13. Milyen helyzetbe kerültek a szabaddá vált foglyok?

- Nem kaptak letelepedési, belépési engedélyt a nagyvárosokba.
- Munkát kellett vállalniuk a nagyvárosban.
- Kiutasították őket a Szovjetunióból.
- Kitelepítették őket Kelet-Szibériába.

14. Milyen nehézségekkel találkoztak a kiszabadultak?

- Nem fogadták be őket
- Nem voltak nehézségeik, folytatták korábbi életüket
- Nem beszélhettek múltjukról.
- Állandó felügyelet alatt álltak.

15. Mi történt a magyar GULAG-foglyokkal a háború után?

- A '40-es és '50-es években hazatértek, de nem kaptak kárpótlást.
- A '40-es években hazajöttek, kárpótlást kaptak.
- Soha nem térhettek haza.
- Csak a rendszerváltáskor térhetett haza az, aki még élt.

8. sz. melléklet:

HÁTTÉR INFORMÁCIÓK – tanári segédlet a téma mélyebb megismeréséhez

Az óra alapjául szolgáló forrás

Cséri Lili: Elhallgatott éveink. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1989. Tények és tanúk sorozat

Hoffmann Vladimir visszaemlékezése édesanyja (Cséri Lili) letartóztatásáról:

„Tudom, hogy amikor a letartóztatások kezdődtek, anyám és Jenő bácsi (Cséri Jenő, a nevelőapa) azt mondták: szomorú, hogy annyi ellenségünk van, de hát le kell őket leplezni. Később, amikor ismerősökre, barátokra került a sor, úgy hitték, hogy a túlzott bizalmatlanság az emigránsokat sújtja, és előbb-utóbb tisztázódnak a félreértések. Megvallom, nagyon rövid ideig bennem is megfogant a gondolat, hogy hátha valamiben mégis hibás lehetett az apám. Jenő bácsi talán nem volt elég éber az ellenséggel szemben. Később azután ezért a gondolatért is rágott a lelkiismeret-furdalás. Már csak azért is, mert anyám soha, egyetlen pillanatig sem kételkedett egyikükben sem. Ehhez talán hozzátartozik, hogy elmondjam: anyám válásuk után is tisztelte, sokra tartotta az apámat, rajtam keresztül rendszeres kapcsolatuk is volt. Amikor egyszer apám, aki akkor már egy vidéki gyárban dolgozott, nem válaszolt egy levelemre, anyámmal együtt rohantunk oda, ahol a második feleségével lakott. Léna, aki mellesleg egy magas rangú NKVD-s húga volt, ajtót nyitott és a szemünkbe vágta, hogy semmit sem tud az apámról, de őt nem is érdekli a nép ellensége. Mellesleg, bennünket is annak tart. Anyám rémült kérdésére nem is tagadta, hogy ő jelentette fel a férjét.”

Hoffmann Vladimir visszaemlékezése az emigrációba és lágerekbe kényszerítettek hazatéréséről:

„Évekbe telt, amíg a magunk és a mások példáján megtanultuk a történelmet. Csak később vált világossá, hogy a mi sorsunk nem emigránstragédia, hanem milliók sorsa. Amiben a legkülönbözőbb nemzetiségű, vallású, rangú emberekkel osztottunk, és akkor már valamiféle megfoghatatlan sorsközösség is kialakult. Éveken, évtizedeken keresztül mindenki arra várt, hogy elmúlják a rontás, amely bizonyára nem

Sztálintól, hanem csak a körülötte kialakult, érdemekre pályázó, talpnyaló rétegtől, a vezért is megtévesztő bürokratáktól ered. Nem anyám volt az egyetlen fogolyfeleség, aki férje érdekében Sztálinnak írt, hogy orvosolja a végzetes tévedést. Egy élet kellett hozzá, hogy megértsük, mi történt.

Mi, anyámmal azt láttuk, hogy a hazatért, sokat próbált emigránsok először kicsit kipihenték magukat, azután funkciót, állást vállaltak, és lázas munkába fogtak. Az átéltektől senki sem tudott szabadulni [...] Hazatérésünk után mind hittünk a jövőben, lenyűgözött az újjáépítés lendülete, a hároméves terv sikere, és bízunk abban, hogy az igazság nélkülünk is kiderül. Elhittük, hogy okosabb, ha köztünk marad az, ami történt. Nyomot hagyott rajtunk a történelem.”

Forrás: http://www.c3.hu/~eufuzetek/index_2021.php?nagyra=20_21/2021_D06_CseriLili.html (Utolsó letöltés: 2017. 04. 28.)

Interjú Anne Applebaum amerikai újságíró-történésszel

A statisztikákból kiderül, hogy 1942-ben a GULAG összes foglyának 13%-a nő volt. Három évvel később 30% volt ez az arány.

Mivel magyarázható ez a különbség?

Ennek két oka volt. Először is 1942-ben sok foglyot behívtak a hadseregbe, ez megváltoztatta a nemek arányát a lágerekben. Ezenkívül 1941 végétől bevezették a munkahely elhagyásának tilalmát, és sok nőt e törvény alapján deportáltak. Ne feledjük, hogy a nők visszaemlékezései és memoárjai ugyanúgy nem tükrözik az arányokat, mint a férfiak beszámolóit. A politikai foglyok hagyták ránk a legtöbb írást, ők nagyrészt műveltek voltak, de csak a deportáltak kis hányadát tették ki. Sokkal népesebb csoportot alkottak a kulákok feleségei, a köztörvényes bűnözők és az úgynevezett bitovijék, akiket kisebb törvénysértés, például lopás vagy munkakerülés miatt börtönöztek be.

Próbáltak a nők megszökni a lágerekből?

A nők sokkal kevesebben voltak a lágerekben, fizikailag gyengébbek voltak, és kisebb esélyük volt a túlélésre a táboron kívül. Ennek ellenére előfordult néhány szökési kísérlet. Kutatásom során találkoztam egy cigányasszony esetével, aki élt az alkalommal és elszökött a láger közelében lévő, felszámolás alatt álló cigánytáborral.

Mindebből az következik, hogy a nők helyzete nehezebb volt a táborokban, mint a férfiaké.

Nem volt nehezebb. A táborokban különféle veszélyeknek voltak kitéve a nők, mégis tovább éltek, jobban szervezettek voltak, és segítették egymást.

Előfordult, hogy a nőket lágerbe küldték, a férjük pedig szabadon maradt. Az ilyen házasságoknak volt esélyük a fennmaradásra?

Igen. De ha a házastársak egyikét lágerbe zárták, a másik válást kezdeményezhetett, ezt pedig különösebb probléma nélkül engedélyeztek. A foglyok feleségeit, illetve a raboskodó nők férjeit megfélemlítették, elbocsáthatták a munkahelyükről, ha nem válnak el. Gyakran a biztonság volt a fő szempont. A válás után jobb esélyei voltak a szabadon maradt házastársnak arra, hogy elkerülje a letartóztatást. Tehát ajánlatos volt elválni.

Hogy kerültek gyerekek a lágerekbe?

Az egyik nő azt mondta, a terhesség egyszerűen megkönnyítette az életet. Könnyebb munkára osztották be azokat, akik gyereket vártak, és nagyobb fejadagot kaptak. Az utolsó három hónapra a tábori kórházba helyezték őket, ott egy kicsit kipihenheték magukat. A terhesség tehát egyfajta menekülés volt az embertelen körülmények között végzett munka elől.

Mi történt azokkal a gyerekekkel, akik a táborban jöttek világra?

Nemcsak olyan gyerekek voltak a táborokban, akik ott születtek, hanem olyanok is, akiket az anyjukkal együtt „tartóztattak le”. A rendeletek tiltották a terhes nők, illetve szoptató kismamák deportálását, de a gyakorlatban ezt nem tartották be. Marhavagonokban szállították a foglyokat, a kisgyerekek gyakran nem bírták ki az út viszontagságait, és meghaltak. Mások a deportálás után születtek. A harmincas évek elején és a második világháború alatt tömegeket deportáltak, így több tízezer gyerek börtönévé vált a GULAG. A jelentésekből kiderül, hogy 1949-ben a GULAG félmillió lakosa között csaknem tízezer terhes nő volt, és majd’ huszonötezren a gyerekükkel együtt raboskodtak. A legkisebbek az úgynevezett tábori gyerekosztályra kerültek. Az idősebb gyerekeket rendszerint azonnal áthelyezték a fiatalok számára fenntartott speciális intézetekbe.

Miért nehezítették meg az anyáknak, hogy kapcsolatban maradjanak a gyerekükkel? Ez valamiféle megtorlás volt?

A látogatás megszervezése valószínűleg pluszmunkával járt volna. A szervezés mellett még ügyelni kellett volna arra, hogy minden a szabályoknak megfelelően történjen. Könnyebb volt hát egyszerűen megtiltatni az anyáknak a kapcsolattartást, így rengeteg vesződségtől megkímélhették magukat.

Milyen sorsuk volt azoknak a gyerekeknek, akik a lágerben nőttek fel, és túléltek?

Ha pár évesek voltak, általában árvaházakba kerültek. Túl kicsik és fejletlenek voltak ahhoz, hogy megjegyezzék a vezetéknevüket. Senki sem törődött az irataikkal, ezért az árvaház személyzete sem tudta, kik ezek a gyerekek. Bizonyos idő elteltével új vezetéknevet adtak nekik. Így a táborokból szabaduló anyák nehezen tudták megtalálni a gyereküket. Sok nő sosem látta viszont a gyerekét, akiket pedig megtaláltak, azokhoz általában nem volt kegyes a sors. A „gyerekzónák” és a szovjet árvaházak szörnyű körülményei között nőttek fel, esélyük sem volt arra, hogy megtalálják a helyüket a felnőttek világában. A társadalom perifériájára sodródtak, a bűnözők csoportjait erősítették.

Forrás: http://boldogsag.net/index.php?option=com_content&view=article&id=30230:nk-a-gulagon&catid=1172:fiu-es-lany-ferfi-es-n-életkorok&Itemid=803 (Utolsó letöltés: 2017. 04. 28.)

1.	Óra címe, témája: Kolima rabszolgái
2.	Iskolatípus, évfolyam: általános iskola, 8. évfolyam
3.	Foglalkozás típusa: tantermi tanóra
4.	Előző történelem órai tananyag témái: Kényszymunkatáborok a Szovjetunióban. A GULAG fogalma. A második világháború vége. Magyarország felszabadítása.
5.	Szükséges-e előkészítés, speciális előzetes ismeret? Igen A segédleteket meg kell szerkeszteni, és a papíralapúakat megfelelő példányszámban ki kell nyomtatni.
6.	Kiemelten fejleszteni szándékozott kompetenciák: Hallott és írott szöveg megértése, együttműködés, empátia, tájékozódás a földrajzi térben.
7.	Ráhangolás, célkitűzés módszere, tartalma, instrukciók: Az óra korábban megszerzett földrajzi és történeti ismeretek felidézésével és összefoglalásával indul, felvázolva egyúttal a gondolati keretet is. Középpontjában pedig egy kamaszként elhurcolt magyar fiatal sorsának a megidézése áll, aki tíz évet töltött távol az otthonától, s ebből hozzávetőleg hét évet Kolima táborában.
8.	Reflexió, értékelés módszere, tartalma: A feladatok megoldásait tanári irányítással az osztály közösen értékeli.
9.	Mellékletek vannak? Igen Kivetíthető képek Kolimáról, a GULAG táborait megidéző festményekről, Bien Györgyről és a könyvéről. Térképvázlat a GULAG táborrendszeréről. Csoportalkotást segítő cédulák. Idézetek Bien György <i>Elveszett évek</i> című könyvéből.
10.	Az óravázlat szerzője: Erdei Erika

Az óra menete	Tevékenység, módszer	Szemléltetés, eszközök	Idő
Ráhangelés			
<i>Egy különös vidék képei</i> A tanár az internetről gyűjtött képeket vetít ki a szibériai Kolima folyó vidékéről. A gyerekek minden kép után találgatják, hogy a Föld melyik részén járhatnak képzeletben a képek segítségével. Utolsóként azt a térképvázlatot látják, amely az Északi-sark környékét ábrázolva segíti a vidék földrajzi elhelyezését. Összefoglalásként a tanár elmondja, illetve megerősíti, hogy a hegyek karéjában található Kolima folyó és hatalmas vízgyűjtő területe Szibéria sarkvidéki részén fekszik, az örök fagy övezetében. A folyót évente átlagosan kilenc hónapon keresztül jég borítja. E rideg vidék különös értéke, hogy földje aranyat rejt, amit 1932-ben fedeztek fel. Az érc nagy részét a GULAG munkatáborainak rabjai hozták felszínre.	vetítés, egész csoportos asszociációs gyakorlat, földrajzi ismeretek közös felidézése	M 1: kivetíthető képsorozat laptop, projektor	5'
<i>GULAG-táborok a Szovjetunióban</i> A tanár kivetít egy térképvázlatot, amely érzékelteti, hogy a Szovjetunió mely térségeiben milyen sűrűséggel helyezkedtek el a kényszermunkatáborok. A tanulók információkat olvasnak le a térképről. Egyidejűleg tanári irányítással felelevenítik a GULAG rendszeréről korábban tanultakat, majd megkeresik a térképen, hogy melyik jel jelölheti az előzőleg megismert kolimai térséget.	térképvázlat értelmezése, információk leolvasása róla korábbi ismeretek közös összegzése	M 2: kivetíthető térképvázlat a GULAG-táborokról laptop, projektor	5'

Az óra menete	Tevékenység, módszer	Szemléltetés, eszközök	Idő
Új ismeretek közvetítése			
<i>Egy magyar fiatal elhurcolása</i> A tanár elmondja, hogy a magyar hadifoglyok és a háború végén elhurcolt civilek döntő hányada a Szovjetunió európai részén működő táborokba került. Volt azonban néhány olyan is, akit erős fizikuma miatt Kolima térségébe vittek át. Ezek egyike az 1928-ban született Bien György volt, aki később könyvet is írt életének erről az időszakáról. A tanár kivetíti a könyv címlapját és a szerző fényképét. A gyerekek megpróbálják megfogalmazni, hogy mit sugall nekik a könyv címe (<i>Elveszett évek</i>). A tanár ezután felolvas két, rövid részletet a visszaemlékezésből, amely azt érzékelteti, hogy kamasz fiúként milyen élményeket szerzett a szerző a háború utolsó heteiben s hogyan került apjával együtt szovjet fogságba.	tanári közlés, vetítés, egész csoportos asszociációs gyakorlat történet meghallgatása	M 3: egy könyv címlapja és szerzője (kivetíthető képek) laptop, projektor M 4: részletek az <i>Elveszett évek</i> című könyvből I.	10'
<i>Élet a táborban</i> A tanár elmondja, hogy a kolimai rabok között volt egy festő (Nikolaj Getman) is, akik egy sorozat keretében állított emléket az ott töltött éveknek. Minden tanuló húz egy fél képet vagy egy szöveges ismertetőt. A feladat az, hogy egymásra találjon az a három-három fő, akinél össze tartozó részletek vannak (két kép és egy szöveg). A megalakuló csoportok szóvivői a szövegek sorszámai szerint haladva felolvassák a nálunk lévő információkat. Eközben a tanár kivetíti a képeket, amelyekhez ezek az információk tartoznak.	csoportalkotás képek és szövegek segítségével	M 5a: csoportalkotást segítő képek és szövegek M5b: festmények Kolimáról (kivetíthető képsorozat)	10'

Az óra menete	Tevékenység, módszer	Szemléltetés, eszközök	Idő
<i>Szabadulás és hazatérés</i> Minden csoport kap egy sorozatot a Bien György szabadulásának néhány állomását bemutató szöveg-cédulákból. A feladatuk az, hogy a szövegben előforduló utalások alapján a történet időrendjébe állítsák ezeket és a csíkokat ragasszák fel egy lapra. Ha végeztek, a szóvivők egymást váltva, szakaszonként haladva felolvassák az egyes szövegrészeket. A többiek és a tanár közösen ellenőrzik a megoldások helyességét.	történet elemeinek időrend szerinti sorba állítása	M6: részletek az <i>Elveszett évek</i> című könyvből II. (cédulák) A/4-es lapok papírragasztó	10'
Lezárás			
<i>A legkifejezőbb szó</i> A tanár minden tanulónak ad egy öntapadós kis lapocskát, és megkéri a diákokat, hogy írják le rá azt a szót, amely szerintük leginkább kifejezi azt az érzést, amely az egykori áldozat, Bien György lelkét eltölthette, amikor másnap reggel felébredt. Saját szavainak hangosan felolvasását követően mindenki felragasztja a falra vagy a táblára a céduláját. A tanár összegzi a gyerekekben megszületett kifejezéseket, és elmondja, hogy ő maga mit gondol.	érzést kifejező szavak gyűjtése a megismert sorshoz kapcsolódóan	Post-it lapocskák	5'

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet: Kivetíthető képsorozat

Az óra előtt össze kell állítani egy néhány érdekes képből álló, kivetíthető sorozatot a Kolima folyó vidékéről, ami jól elképzelhetővé teszi az ottani táj és klíma jellemzőit. Ehhez felhasználhatók az alábbi képek, de az internetről letöltött másféle nyersanyagok is.

Példák a képekre (ezeket az egér jobb gombjára kattintva, a Mentés képként opció segítségével lehet kivetíthető képpé alakítani):



Forrás:

<https://www.google.hu/search?q=river+Kolima&client=firefox-b&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwif0tHnvoDUAhWEvBQKHZcBC-sQsAQIOA&biw=1366&bih=606#imgsrc=47hszap7-BjcFM:>

(Utolsó letöltés: 2017. 05. 18.)



Forrás:

<https://www.google.hu/search?q=river+Kolima&client=firefox-b&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwif0tHnvoDUAhWEvBQKHZcBC-sQsAQIOA&biw=1366&bih=606#imgsrc=dtMsU9qaVM3V1M:>

(Utolsó letöltés: 2017. 05. 18.)



Forrás:

https://www.google.hu/search?q=river+Kolima&client=firefox-b&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwif0tHnvoDUAhWEvBQKHZcBC-sQsAQIOA&biw=1366&bih=606#imgrc=b78Qa7t0_as4CM:

(Utolsó letöltés: 2017. 05. 18.)



Forrás:

<https://www.google.hu/search?q=river+Kolima&client=firefox-b&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwif0tHnvoDUAhWEvBQKHZcBC-sQsAQIOA&biw=1366&bih=606#imgrc=A7y2QHvnMUH-WM>:

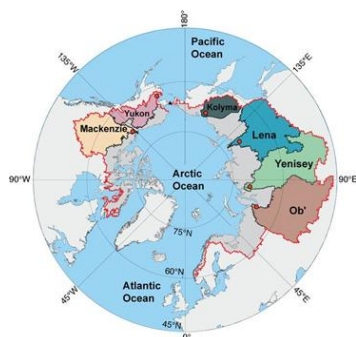
(Utolsó letöltés: 2017. 05. 18.)



Forrás:

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/68/Kolymarivermap.png>

(Utolsó letöltés: 2017. 05. 18.)



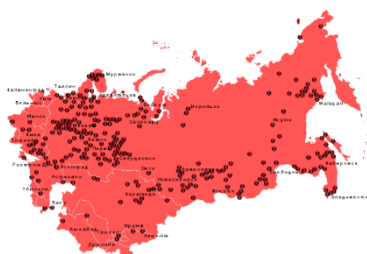
Forrás:

<http://www.umces.edu/hpl/story/2010/jan/17/hpl-research-finds-seasonal-patterns-arctic-river-bacteria>

(Utolsó letöltés: 2017. 05. 18.)

2. sz. melléklet: Kivetíthető térképvázlat a GULAG-táborokról

Ez a térképvázlatot az előzőekben jelzett módon kell kivetíthetővé tenni.



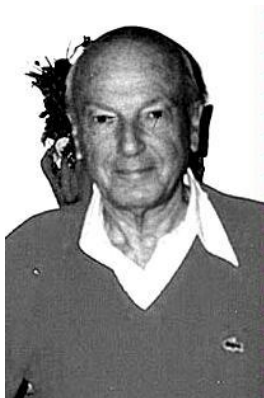
Forrás:

https://hu.wikipedia.org/wiki/Gulag#/media/File:Gulag_Location_Map.svg

(Utolsó letöltés: 2017. 05. 21.)

3. sz. melléklet: Egy könyv címlapja és szerzője (kivetíthető képek)

Ezeket a képeket az előzőekhez hasonló módon kell vetíthetővé tenni.



Forrás:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1c/Elveszett_%C3%A9vek_k%C3%B6nyvb%C3%ADt%C3%B3.jpg

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bf/Bien_Gy%C3%B6rgy_Zolt%C3%A1n.jpg

(Utolsó letöltés: 2017. 05. 15.)

4. sz. melléklet: Részletek az *Elveszett évek* című könyvből I.

„A Vörösmarty Gimnáziumba jártam és 1944 karácsonyán 16 és fél éves voltam. [...] Annak ellenére, hogy Budapest ostroma elkezdődött, próbáltunk zavartalan életet élni [...] A napok teltek és a fegyverropogás mind közelebbről hallatszott. Nekem ez nagy kalandnak bizonyult és sok időt töltöttem az utcán, míg szüleim a ház többi lakójával a légópincében lettek menedéket. Láttam, ahogy az emberek vagdossák a lelőtt lovak hulláit, hogy némi húshoz jussanak. Láttam a targoncákon a meggyilkolt zsidók keményre fagyott holttesteit. Volt ott öreg, fiatal, csecsemő. Láttam a magyar és német katonák merev, megfagyott maradványait a kiégett harckocsikon. Láttam telibe talált szovjet bombázót szétesni a levegőben és az ejtőernyővel kiugró pilóták légépfegyverezését. Hirtelen, nagyon hamar felnőttem.”

„Budán egészen február 13-ig nagy harcok dúltak, viszont Pest már február elején szovjet kézen volt. 1945. február 6-án, délelőtt 11 órakor két, tányérsapkás NKVD-tiszt egy tolmács kíséretében bekopogott hozzánk, és nagyon udvariasan kérték, hogy szeretnének apámmal beszélni és hogy volna-e szíves követni őket egy rövid megbeszélésre a főhadiszállásra. A tolmács tudhatta, hogy mi az a *rövid idő*, mert mondta, hogy apám vigyen magával egy váltás fehérneműt. Ugyanakkor egy felületes házkutatást is tartottak, és találtak egy fülhallgatós telepes rádiót, amit akkor használtunk, amikor nem volt áram. Ettől nagyon felizgultak, és kérdezték, hogy kié ez a rádió. Mondtam, hogy az enyém. [...] Kijelentették, hogy akkor én is menjek velük. Kicsit megszeppenve, de ártatlanságunk tudatában, meg voltunk győződve róla, hogy az egész csak egy cirkusz és minden rendeződni fog [...] Ekkor még nem sejtettük, hogy mi vár ránk és hogy apám soha, én meg csak 10 év múlva fogok visszatérni...”

Forrás:

Bien György Zoltán: Elveszett évek. Egy magyar diák raboskodása a GULAG kelet-szibériai lágereiben. Kolima 1945–1955. Budapest, 1998 (24–25. oldal)

5a sz. melléklet: Csoportalkotást segítő képek és szövegek

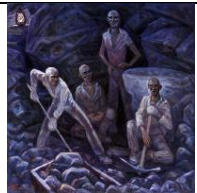
Az alábbi képeket és szövegeket megfelelő méretben ki kell nyomtatni, és a képeket valamilyen irányban ketté kell vágni. Azok a képek és szövegek tartoznak egymáshoz, amelyek itt egymás mellett szerepelnek.

	1 – Hosszú utazás az ismeretlenbe Általában ötven-hatvan embert zsúfoltak be egy tehervagonba, s az utazás olykor hosszú napokon keresztül tartott. A rabok étele többnyire sós hal volt, amitől nagyon szomjasak voltak, de inni csak ritkán kaptak. Időnként kiszállították őket a vagonokból. Hogy könnyebb legyen a szemmel tartásuk, rendszerint ötös sorokban ültették le őket a földre.
	2 – Kolima táborai felé A folyó partjáról nyitott teherautókon szállították a rabokat a több száz kilométerre fekvő aranybányák mellett lévő táborokba. A napokig tartó utazást nem mindenki bírta ki élve. Az ugyancsak rabok által, kézi erővel épített utak gyenge minőségűek voltak. Nehéz volt haladni rajtuk.
	3 – A tábor A hegyek között fekvő tábor szöges drótból készült kerítés és őrtornyok vették körül.
	4 – Az őrség kutyái A táborok őrei kutyákat használtak a rabok számára tiltott helyek őrzésére és a szökevények elfogására. A kutyákat sokkal jobb kosztot tartották, mint az embereket.



5 – A rabok

A rabok számára egy kis darab kenyér és egy adag leves volt a napi ételadag. A reggel megkapott kenyeret kellett beosztaniuk egész napra.



6 – A kolimai bányák mélyén

A rabok egy része a föld alatt dolgozott. A bányákban csak kézi szerszámokat használtak.



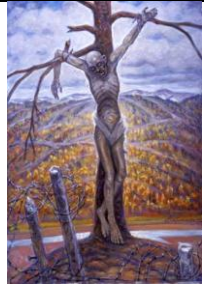
7 – A buturai aranymező

Ezen a helyen az aranyat tartalmazó ércet különítették el a sáros homoktól. A rabok csákánnyal törték fel a földet, és a törmelékkel talicskával szállították az elkülönítőhöz.



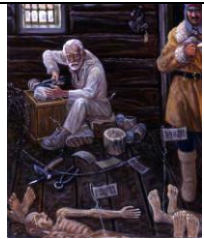
8 – Ebédszünet

A mínusz ötvenfokos hidegben a halfejeket tartalmazó, híg kása is nagy élvezetet jelentett a rabok számára. A legnagyobb értéke az volt, hogy forró volt és kicsit át tudta melegíteni a rabok hidegtől meggémberedett ujjait.



9 – Büntetés

Nem kellett nagy vétséget elkövetni ahhoz, hogy valaki komoly büntetést kapjon. Különösen kegyetlen módja volt a kivégzésnek az, amikor az elítéltet zsírral kenték be, felfeszítették egy fára, és hagyták, hogy a szúnyogok halára csípjék. Mindezt úgy hajtották végre, hogy a többi rab egy drótkerítés mögül nézte az áldozatot.



10 – Halottasház

Konzervdobozokból készítették azokat a kis fémlemezeket, amikre ráírták az elhunytak aktáinak a számát, ha valami miatt szükség lenne az azonosításukra. Ezeket a lemezeket dróttal erősítették a lábujjukra. A holttesteket a tábor közelében tárolták a hidegben, a szabad ég alatt. A bádoglepocskák különös, csengő hangot adtak, ami jól hallható volt a táborban – jelezve, hogy a halál nincs messze.



11 – Szökés

Majdnem minden lágerből kíséreltek meg szökést, legtöbbször eredménytelenül. A szökevényeket vagy az őrség, vagy a helybeli lakosság fogta el. Ha azok nem, akkor a zord időjárás végzett velük. Ha a helybeliek elcsíptek egy szökevényt, jutalmat kaptak. Néha az egész települést pénzjutalomban részesítették.



12 – Szabadulás

Amikor valakit elengedtek a táborból, nem feltétlenül jelentette számára a valódi szabadságot. Szám helyett visszakapták ugyan a nevüket, de sok esetben megtiltották nekik, hogy hazautazzanak. Csak az ország bizonyos körzeteiben telepedhettek le. Ez volt a sorsa a festmények készítőjének és Bien Györgynek is.

5b. sz. melléklet: Festmények Kolimáról (kivetíthető képsorozat)

A csoportalkotáshoz felhasznált képeket a korábban jelzett módon, kivetíthető képként kell lementeni.

A képek forrása:

<https://www.google.hu/search?q=getman+painter&client=firefox->

[b&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwjvls7K_IfUAhWLIcAKHWarA9AQsAQIMQ&biw=1366&bih=606](https://www.google.hu/search?q=getman+painter&client=firefox-b&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwjvls7K_IfUAhWLIcAKHWarA9AQsAQIMQ&biw=1366&bih=606) (Utolsó letöltés:

2017. 04. 20.)

6. sz. melléklet: Részletek az *Elveszett évek* című könyvből II. (cédulák)

A szöveget annyi példányban kell kinyomtatni, ahány csoport van az osztályban, majd az egyes lapokat minden csoport számára csíkokra kell vágni és össze kell keverni. Az alábbi sorrend a helyes megoldást mutatja.

1952 szeptemberében Petyka őrmester vigyorogva közölte velem, „hogyan szedjem össze a dolgaimat, mert a főlágerbe visz vissza, hogy aztán szabadon engedjenek valamelyik településre. [...] jó magaviseletért elengedtek hat hónapot... Másnap reggel behívtak a vezetőséghez, ahol közölték, hogy Orotukán településre leszek küldve, amely kb. 100 km-re van a jelenlegi tábortól. Tudtam, hogy nem Magyarországra megyek, hanem valamilyen *kinti* száműzetésbe, ahol talán egész életemet kell majd letöltenem. Így aztán csak vártam a jövőt, amit nem tudtam semmiképpen befolyásolni.”

„Délután engem és még négy másik felszabadítottat egy nyitott teherautó rakodóterére raktak, és minden őrség nélkül elindultunk északnak, hogy új életet kezdjünk. A ködben még feltűnt a láger drótkerítése és az őrtornyok. Közömbös érzéssel bámultam rájuk, miközben tudtam, hogy szörnyű veszedelmes fejezete zárult le az életemnek.”

Orotukán térségében mindenki egy gyárnak dolgozott, amely bányagépeket javított. A munkások jelentős része szabadult rab volt. „A legtöbb ember egyszobás faviskóban élt, amelyben volt egy tűzhely és kint egy árnyékszék.”

Miután Sztálin meghalt, „1953 nyarán elhatároztam, hogy kegyelmi kérvényt írok a Szovjet Legfelsőbb Bíróságnak, és írtam anyámnak is. A településen nem hozták a postát házhoz. A leveleket vagy a postán, vagy inkább a gyárban tűzték ki egy táblára. Sokszor néztem szorongó szívvel, ahogy mások kapnak levelet. Egyszer csak egy sürgöny érkezett anyámtól, hogy megkapta a levelemet és a válasz útban van. Nyolc éve először hallottam hírt otthonról.”

„Hiába vártam, 1954 karácsonyáig nem kaptam semmi feleletet a Szovjet Legfelsőbb Bíróságtól. [...] 1955 áprilisában egy kis csomag érkezett számomra a moszkvai magyar követségtől. Remegve bontottam ki és nem akartam hinni a szememnek: a Magyar Népköztársaság útlevele volt benne és mellékelve egy rövid levél, hogy mutassam be a szovjet hatóságoknak, akik majd segíteni fognak ezen a téren.”

Teherautókkal, repülőkkal, vonatokkal megtett út után egyszer csak megérkeztem Budapestre, a Keleti pályaudvarra. „Gyalog mentem hazáig. [...] Már este tíz óra elmúlt, amikor megpillantottam a bérházat, ahol a gyermekkoromat töltöttem. Most 27 éves voltam [...] Becsöngettem a lakásunkba. Anyám nyitott ajtót. Idő közben a haja hófehér lett... Zokogva átöleltük egymást... Húgom a férjével szintén ott lakott... Hajnalig beszélgettünk, nem tudtunk betelni egymással.”

„A csevegés közben észrevettem, hogy a lakásunk szinte feleannyi, mint mielőtt elvittek. Kiderült, hogy egy másik családot telepítettek a lakásunkba és leválasztottak két szobát a négyből. Így aztán anyám, a húgom és a férje, valamint háztartási alkalmazottunk fia, Gábor lakott ott. Most aztán én is oda kerültem, és öten laktunk a két szobában. Anyám – miután megtudta, hogy haza fogok jönni – egy díványt csináltatott a számomra, és így tíz év és három hónap után először dunyha és párnák között próbáltam aludni. Mély álomba borultam, tudván, hogy egy sötét fejezet záródott le az életemben.”

Forrás:

Bien György Zoltán: *Elveszett évek. Egy magyar diák raboskodása a GULAG kelet-szibériai lágereiben. Kolima 1945–1955.* Budapest, 1998 (81–99. oldal)